

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς
του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

**«Πολιτική διαφθορά και ατιμωρησία: Οι χειρισμοί της ποινικής
δικαιοσύνης στην υπόθεση SIEMENS»**

Λαπιώτης Σπυρίδων

A.M.: 529796

Επιβλέπων καθηγητής: κος Κουλούρης Νικόλαος

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή Σπυρίδωνα Λαπιώτη που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Πολιτική διαφθορά και ατιμωρησία: Οι χειρισμοί της ποινικής δικαιοσύνης στην υπόθεση SIEMENS»

Λαπιώτης Σπυρίδων

A.M.: 529796

Επιτροπή- Επίβλεψη μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής: Συν-επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

ΚΟΥΛΟΥΡΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΕΙΡΗΝΗ ΣΤΑΜΟΥΛΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Την παρούσα διπλωματική εργασία απασχολεί το φαινόμενο της διαφθοράς μέσα από την εξέταση της υπόθεσης της Siemens στην Ελλάδα, μίας από τις σημαντικότερες υποθέσεις οικονομικού και πολιτικού σκανδάλου των τελευταίων δεκαετιών. Αρχικά, αναλύεται η έννοια της διαφθοράς, οι βασικές μορφές και διακρίσεις της. Στην συνέχεια αναπτύσσεται το νομοθετικό πλαίσιο αντιμετώπισης της διαφθοράς στο ελληνικό ποινικό δίκαιο, με έμφαση στα εγκλήματα της δωροδοκίας, της δωροληψίας και της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

Ακολούθως, παρουσιάζεται ακροθιγώς το ιστορικό της υπόθεσης Siemens και εξετάζονται τα βασικά πραγματικά περιστατικά που οδήγησαν στην αποκάλυψη του σκανδάλου, καθώς και η ποινική διερεύνηση της υπόθεσης από τις αρμόδιες ελληνικές αρχές. Η εργασία εστιάζει στην εξέταση των ποινικών αδικημάτων που αποδόθηκαν στα εμπλεκόμενα πρόσωπα και στον τρόπο με τον οποίο αυτά σχετίζονται με τη διαφθορά.

Περαιτέρω, προσεγγίζεται η υπόθεση SIEMENS από την εγκληματολογική σκοπιά, εντάσσοντάς την στο πλαίσιο της εγκληματικότητας των ισχυρών, τα οποία περιλαμβάνουν το έγκλημα του λευκού κολλάρου και το κρατικό-εταιρικό έγκλημα. Τέλος, εξετάζεται κριτικά η έννοια της επιλεκτικότητας της ποινικής δικαιοσύνης και το ζήτημα της ατιμωρησίας των ισχυρών σε σχέση με την ποινική εξέλιξη της υπόθεσης SIEMENS. Συμπερασματικά η εργασία διαπιστώνει ότι οι θεσμικές δυσχέρειες αντιμετώπισης της υψηλής και συστημικής διαφθοράς κλονίζουν την αποτελεσματικότητα της ποινικής δικαιοσύνης και την εμπιστοσύνη των πολιτών σε αυτή.

Λέξεις-κλειδιά: διαφθορά, Siemens, οικονομικό έγκλημα, εγκληματικότητα των ισχυρών, εταιρικό έγκλημα, λευκό κολάρο, επιλεκτικότητα ποινικής δικαιοσύνης, ατιμωρησία.

“Political corruption and impunity: The manipulations of criminal justice in the
SIEMENS case”

Lapiotis Spyridon

Abstract

This thesis deals with the phenomenon of corruption through the examination of the Siemens case in Greece, one of the most important economic and political scandals of recent decades. Initially, the concept of corruption, its basic forms and distinctions are analyzed. The legislative framework for combating corruption in Greek criminal law is then developed, with emphasis on the crimes of bribery, bribery and money laundering.

The article then briefly presents the history of the Siemens case and examines the key facts that led to the revelation of the scandal, as well as the criminal investigation of the case by the competent Greek authorities. The paper focuses on examining the criminal offenses attributed to the individuals involved and the way in which these are related to corruption.

Furthermore, the SIEMENS case is approached from a criminological perspective, placing it within the context of the criminality of the powerful and state-corporate crime and white-collar crime. Finally, the concept of selectivity of criminal justice and the issue of impunity of the powerful in relation to the criminal development of the SIEMENS case are critically examined. In conclusion, the paper finds that the institutional difficulties in dealing with high and systemic corruption undermine the effectiveness of criminal justice and citizens' trust in it.

Key-words: corruption, Siemens, financial crime, criminality of the powerful, corporate crime, white collar, selectivity of criminal justice, impunity.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	σ.7
1) Η έννοια και οι διακρίσεις της διαφθοράς.....	σ.9
2) Η διαφθορά στον Ποινικό Κώδικα.....	σ.19
3) Σύντομο ιστορικό στην υπόθεση SIEMENS.....	σ.24
4) Τα αδικήματα στην υπόθεση SIEMENS.....	σ.35
Α) Δωροληψία και δωροδοκία υπαλλήλου.....	σ.35
Β) Δωροδοκία και δωροληψία πολιτικών προσώπων.....	σ.39
Γ) Δωροληψία και δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα.....	σ.42
Δ) Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα.....	σ.44
5) Εγκληματολογική προσέγγιση.....	σ.46
6) Η ατιμωρησία των ισχυρών.....	σ.58
Α) Διαδικασία στην ποινική τυποποίηση.....	σ.59
Β) Διαδικασία στην εφαρμογή του νόμου.....	σ.64
7) Κριτική-Συμπεράσματα.....	σ.72
Βιβλιογραφία.....	σ.79

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε μια παγκοσμιοποιημένη κοινωνία όπου επικρατεί η οικονομία της αγοράς, ύψιστες αξίες θεωρούνται το κεφάλαιο και το κέρδος, με αποτέλεσμα είτε να υπερέχει η οικονομική εξουσία έναντι της πολιτικής, είτε επιχειρηματικά συμφέροντα και πολιτική εξουσία να αλληλοϋποστηρίζονται μέσα από ένα πλέγμα σχέσεων αλληλεξάρτησης μεταξύ τους.¹ Στη δεύτερη περίπτωση οι παράνομες ή επιβλαβείς κοινωνικές πράξεις που προκαλούνται από την αλληλένδετη σχέση των επιχειρήσεων και της κρατικής εξουσίας για την επίτευξη στόχων ενός ή περισσότερων φορέων οικονομικής παραγωγής ή δύναμης συνιστούν το κρατικό εταιρικό έγκλημα.² Το έγκλημα τότε προκαλείται από το ίδιο το κράτος ή διευκολύνεται από το κράτος με την επιλεκτική δράση ή την απουσία των ελεγκτικών μηχανισμών.³ Έχουν τόση ισχύ και επιρροή οι μεγάλες επιχειρήσεις ή οι μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες, ώστε βρίσκονται πέρα και εκτός της εμβέλειας κάθε είδους κοινωνικού ελέγχου.⁴

¹ Μιχαλοπούλου Ελ., «Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης», στο Έγκλημα των ισχυρών, Επιμέλεια Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ., Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σ. 333.

² Kramer R., Michalowski R., Kauzlarich D., “The origins and development of the concept and theory of state-corporate crime”, Crime and Delinquency 48 , 2002, σ. 263.

³ Κουρούτζας Χ., «Το έγκλημα αποδίδει: Κρατικά – εταιρικά εγκλήματα στην Ελλάδα», στο Εγκλήματα των ισχυρών”, Επιμέλεια Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ. Παπαχαλαράμπους, Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σ. 123.

⁴ Freidrichs D., «White collar crime in a postmodern globalized world», in Pontell N., Geiss G., International Handbook of white collar crime and corporate crime, 2007, σ. 172.

Μια από τις σημαντικότερες υποθέσεις διεθνώς που αποδεικνύει την στενή σχέση και την αλληλεπίδραση μεταξύ πολιτικού συστήματος και επιχειρηματικών συμφερόντων αποτελεί χωρίς αμφιβολία η υπόθεση SIEMENS. Πρόκειται για ένα από τα μεγαλύτερα σκάνδαλα διαφθοράς παγκοσμίως, καθόσον προέκυψε μετά από μακροχρόνιες έρευνες ότι η εταιρεία SIEMENS χρηματοδοτούσε παράνομα πολιτικά πρόσωπα και πολιτικά κόμματα, καθώς και άτομα με υψηλές θέσεις στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, προκειμένου να αναλαμβάνει μεγάλα δημόσια έργα και προμήθειες σε διάφορες χώρες.

Στην Ελλάδα η υπόθεση SIEMENS συνδέεται με δωροδοκίες και παράνομες πληρωμές, καθόσον η εταιρεία κατέβαλε τεράστια χρηματικά ποσά από «μαύρα ταμεία», προκειμένου να έχει το μονοπώλιο σε δημόσια έργα και προμήθειες. Η πρακτική αυτή μάλιστα είχε συστημικό χαρακτήρα και αποτελούσε μια κανονικότητα τόσο για τις επιχειρήσεις, όσο και για το πολιτικό σύστημα.

Μέσω αυτής της σύνδεσης αναδεικνύεται η διαπλοκή μεταξύ των οικονομικά ισχυρών και των πολιτικών προσώπων και κομμάτων, η απουσία των ελεγκτικών μηχανισμών ν' ανταποκριθούν στο ρόλο τους και ειδικότερα η αδυναμία της ποινικής δικαιοσύνης να επιτελέσει την αποστολή της με τη τιμωρία των ποινικά υπευθύνων, η πρόκληση ζημίας για το Δημόσιο και ευρύτερων κοινωνικών βλαβών και η θεσμοθέτηση της πολιτικής διαφθοράς.

Επομένως εκτός από το οικονομικό επίπεδο με τη διακίνηση τεράστιων χρηματικών ποσών, σημειώθηκε μια έντονη κρίση για τη λειτουργία των θεσμών, όπως η πολιτική και η δικαιοσύνη. Η διαφθορά έχει εξαπλωθεί σε αυτούς τους χώρους και έχει κλονίσει την εμπιστοσύνη των πολιτών. Στο χώρο της πολιτικής προκλήθηκε έντονη αντιπαράθεση μεταξύ των πολιτικών κομμάτων για την απόδοση ευθυνών για ένα όμως διαχρονικό και διακομματικό φαινόμενο.

Στο χώρο της δικαιοσύνης αποκαλύφθηκε η αδυναμία της ποινικής δικαιοσύνης να ανταποκριθεί σε μια δίκη διεθνούς εμβέλειας, παρατηρήθηκαν μεγάλες και αναιτιολόγητες καθυστερήσεις τόσο κατά την προδικασία, όσο και στη διεξαγωγή των δικών. Περαιτέρω, κατά τη διάρκεια της δίκης της υπόθεσης SIEMENS άλλαξε ο Ποινικός Κώδικας το 2019 με τον Ν. 4619/2019, ενώ αναδείχθηκε η επιλεκτικότητα της δικαιοσύνης και η ατιμωρησία των ισχυρών.

1) Η ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ

Η διαφθορά αποτελεί ένα πολύπλευρο διαχρονικό φαινόμενο, το οποίο εκδηλώνεται κυρίως στις δημόσιες υποθέσεις, αντιστρατεύεται το δημόσιο συμφέρον και υπονομεύει τους θεσμούς. Εμφανίζεται συχνά ως κανονικότητα που επικρατεί στις συναλλαγές και ως αναγκαία συνθήκη για την οικονομική και κοινωνική εξέλιξη του ατόμου.⁵ Διαβρώνει την

⁵ Della Porta D. and Vanucci A., *The Hidden Order of Corruption: An Institutional Approach*. London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group, 2012, σ. 2.

κοινωνική συνοχή, νοθεύει τον ελεύθερο ανταγωνισμό, καταπατά τα ανθρώπινα δικαιώματα, απειλεί τη δημοκρατική λειτουργία, πλήττει τη νομιμότητα και τις αρχές του κράτους Δικαίου.

Η επέκταση της κρατικής δραστηριότητας, η πολυσύνθετη δομή της σύγχρονης κρατικής μηχανής και η πληθώρα νομοθετικών διατάξεων προκαλούν την κακή χρήση ή κατάχρηση της κρατικής εξουσίας εις βάρος του δημοσίου συμφέροντος.⁶ Η διαφθορά εμφανίζεται παγκοσμίως τόσο στο δημόσιο και ειδικότερα στις δημόσιες συμβάσεις, όσο και στον ιδιωτικό τομέα, αλλά στη χώρα μας κατέχει κυρίαρχη θέση. Αν και το φαινόμενο της διαφθοράς δρα υπογείως και δεν είναι εύκολα μετρήσιμο, για το έτος 2024 η Ελλάδα καταλαμβάνει σε ευρωπαϊκό επίπεδο την 25^η θέση σύμφωνα με τη διαφθορά της «Διεθνούς Διαφάνειας».⁷

Ενδεικτικές μορφές διαφθοράς στο δημόσιο αποτελεί η πολιτική διαφθορά και η διαφθορά στη δημόσια διοίκηση, όμως εμφανίζεται και στον ιδιωτικό τομέα. Αφορά κυρίως την παράνομη απόκτηση περιουσιακού ή άλλου οφέλους με διαφόρους τρόπους, οι κυριότεροι εκ των οποίων είναι η δωροδοκία, η δωροληψία, η εκβίαση και ο νεποτισμός.⁸

⁶ Ράικος Δ., Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2006, σ. 73.

⁷ <https://tradingeconomics.com/country-list/corruption-rank?continent=europe>

Πίνακας Κατάταξης του Δείκτη Αντίληψης Διαφθοράς (CPI Ranking – Corruption Perceptions Index Rank) για την Ευρώπη, για το έτος 2024 (Δεκέμβριο), από την ιστοσελίδα της μη κυβερνητικής οργάνωσης της Διεθνούς Διαφάνειας.

⁸ Γουργουράκης Δ., «Διαφθορά και προσωπικά δεδομένα», στο Η διαφθορά και η καταπολέμησή της, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα δικαιώματα του ανθρώπου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σ. 69.

Τούτων δοθέντων η διαφθορά εκδηλώνεται περισσότερο σε επικερδείς τομείς δράσης της δημόσιας διοίκησης, όπως οι δημόσιες συμβάσεις, στις οποίες το ύψος των διακινούμενων και επενδύμενων κεφαλαίων είναι πολύ μεγάλο.⁹ Με τον όρο «δημόσιες συμβάσεις» νοείται η διαδικασία για την προμήθεια προϊόντων, την παροχή υπηρεσιών ή την εκτέλεση έργων, που κινούν φορείς του δημοσίου τομέα μέσω ανοικτών και ανταγωνιστικών διαδικασιών, προκειμένου να διασφαλιστούν η ποιότητα και μια καλή σχέση ποιότητας και τιμής.¹⁰

Παρά τις εργώδεις προσπάθειες διεθνών οργανισμών για την αντιμετώπιση της διαφθοράς, το φαινόμενο παραμένει σοβαρό με βλαπτικές συνέπειες, το οποίο εξελίσσεται ραγδαία σε όλα τα επίπεδα. Δεν έχει σαφές εννοιολογικό περιεχόμενο, παραμένει ρευστό, εξελισσόμενο διαρκώς και εξαρτάται από τις κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές αντιλήψεις των λαών.¹¹ Για τον λόγο αυτό δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός της διαφθοράς, σύμφωνα δε με τον Perry η διαφθορά είναι «εννοιολογικά προβληματική»,¹² καθώς πρόκειται για μια ευρεία έννοια υπό την ομπρέλα της οποίας περιλαμβάνονται ποινικά αδικήματα, πελατειακές σχέσεις, αναξιοκρατία και υπόγεια

⁹ Ράικος, ό.π., σ. 83.

¹⁰ Ειδική έκθεση: Δημόσιες συμβάσεις στην ΕΕ, 28/2023, σ. 8

¹¹ Ράικος, ό.π., σ. 90.

¹² Perry P., Political corruption and political geography, London: Routledge, 1997, σ. 9.

χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Όμως περιγράφεται ως προς τον τρόπο που εκδηλώνεται και ως προς τις επιμέρους εκδοχές της.¹³

Για παράδειγμα, η Σύμβαση της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών κατά της διαφθοράς¹⁴ δεν αναφέρει συγκεκριμένο ορισμό, αλλά ακολουθεί μια περιγραφική προσέγγιση του φαινομένου. Στη Σύμβαση που τέθηκε σε ισχύ του 2005 η διαφθορά συνδέεται με φαινόμενα όπως η κατάχρηση, η ιδιοποίηση από κρατικό λειτουργό, η κατάχρηση του λειτουργήματος και ο παράνομος πλουτισμός.¹⁵

Προκύπτει ότι ένας ορισμός θα το περιόριζε και δεν θα μπορούσε να το καλύψει με επάρκεια.¹⁶ Γι' αυτό πιο αποδεκτός είναι ένας ορισμός με ευρεία έννοια που συνίσταται στην κατάχρηση εξουσίας για την εξυπηρέτηση ιδιωτικού οφέλους.¹⁷ Επομένως, πρόκειται για κοινωνιολογικό όρο και σε ένα γενικό πλαίσιο σχετίζεται με τη νοοτροπία υποστήριξης ιδιοτελών συμφερόντων εις βάρος εκείνων του δημοσίου τομέα.

Ενδεικτικά αναφέρονται παρακάτω σχετικές προσεγγίσεις της έννοιας και του φαινομένου της διαφθοράς για την επαρκέστερη κατανόησή της.

¹³ Βιδάλη Σ., Σεμινάριο «Καταπολέμηση της διαφθοράς σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα», 19-20 Μαρτίου 2024, σ. 3. Δείτε και το βιβλίο της ίδιας «Πέρα από τα όρια», σελίδες 177 επ.

¹⁴ Κυρώθηκε με το υπ' αριθμ. 58/4 ψήφισμα της 31.10.2003.

¹⁵ Ν. 2954/2001, άρθρα 17, 19 και 20. Δείτε το σχόλιο στην προηγούμενη υποσημείωση.

¹⁶ Δ. Χρυσικός, Δ. Βλάσσης, «Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς ως μεταίχμιο και σημείο αναφοράς των σχετικών πρωτοβουλιών και δράσεων της διεθνούς κοινότητας», ΠοινΔικ, τόμ. 7ος, 2004, σελ. 723-727.

¹⁷ Ράικος, ο.π., σ. 101

Στο λεξικό των Τεγόπουλου – Φυτράκη η διαφθορά ορίζεται ως «η συστηματική παραβίαση όλων των ηθικών και νομικών κανόνων κατά την άσκηση των καθηκόντων ενός υπαλλήλου ή ενός λειτουργού, συνήθως με τη μορφή της δωροδοκίας».¹⁸ Ο Ν. Κουράκης την ορίζει ως «αθέμιτη κατά κανόνα μυστική δοσοληψία μεταξύ προσώπων, εκ των οποίων το ένα έχει συμφέρον στην υπηρεσιακή δραστηριότητα ενός υπαλλήλου ή ενός εντολοδόχου».¹⁹

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση ορίζεται ως κατάχρηση δημόσιας εξουσίας με σκοπό το ιδιωτικό όφελος. Σύμφωνα με το άρθρο 2 της «Σύμβασης Αστικού Δικαίου για τη διαφθορά» του Συμβουλίου της Ευρώπης (2000), ως διαφθορά νοείται «η απαίτηση, προσφορά, παροχή ή αποδοχή, αμέσως ή εμμέσως, δώρου ή οποιουδήποτε άλλου μη προσήκοντος ωφελήματος ή υπόσχεσης ενός τέτοιου ωφελήματος, που επηρεάζει την ορθή εκτέλεση καθήκοντος ή την απαιτούμενη συμπεριφορά του λήπτη του δώρου ή του μη προσήκοντος ωφελήματος ή της υπόσχεσης ενός τέτοιου ωφελήματος».²⁰ Στο ενημερωτικό δε δελτίο της Παγκόσμιας Τράπεζας ορίζεται ως κατάχρηση δημόσιας εξουσίας για ιδιωτικό όφελος.²¹ Κοντολογίς, η διαφθορά νοθεύει τον τρόπο λειτουργίας των

¹⁸ Τεγόπουλος - Φυτράκης, Ελληνικό Λεξικό. Αθήνα: Ελευθεροτυπία, 1993.

¹⁹ Κουράκης, Ν., Τα οικονομικά εγκλήματα (Δεύτερος τόμος). Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2007, σσ. 334-335.

²⁰ Η Σύμβαση του ΟΗΕ κυρώθηκε στην Ελλάδα με τον Ν. 3666/2008 (ΦΕΚ Α'105):

<https://www.e-nomothesia.gr/kat-nomothesia-genikou-endiapherontos/n-3666-2008.html>

²¹ <https://www.worldbank.org/en/news/factsheet/2020/02/19/anticorruption-fact-sheet> Ιστοσελίδα της παγκόσμιας Τράπεζας.

θεσμών που σχετίζονται κυρίως με τον δημόσιο τομέα και πραγματοποιείται μέσα από αθέμιτες συναλλαγές σε ένα πλαίσιο μυστικότητας και αδιαφάνειας, εξυπηρετώντας ιδιοτελείς σκοπούς και συμφέροντα.²²

Σύμφωνα με τους Ruggiero και Gounev η διαφθορά διακρίνεται στη συστημική, στη θεσμική και στην ατομική.²³ Στη συστημική εκδοχή της, η διαφθορά εκτείνεται σε όλο το φάσμα της κοινωνίας, διαβρώνει τους θεσμούς αλλά και τους πολίτες ανεξαρτήτως κοινωνικής και οικονομικής θέσης και γίνεται αποδεκτή ως μια κανονικότητα. Στη θεσμική διαφθορά οι θεσμοί του κράτους είναι διεφθαρμένοι τόσο σε πολιτικό επίπεδο, όσο και στον τομέα της δημόσιας διοίκησης. Στην ατομική διαφθορά το άτομο μετέρχεται τη συμπεριφορά αυτή αναζητώντας ευκαιρίες πλουτισμού κυρίως μέσω της επαγγελματικής του δραστηριότητας.²⁴

Περαιτέρω, η διαφθορά διακρίνεται ανάλογα με το ποια φυσικά ή νομικά πρόσωπα την τελούν, το αντικείμενο, τον τρόπο, τον στόχο και την έκταση που εκδηλώνεται. Έτσι, διακρίνεται σε ενεργητική και παθητική διαφθορά, όταν στην αθέμιτη συναλλαγή εμφανίζονται περισσότερα πρόσωπα, είτε ως δωρεοδόχοι, είτε ως δωρεολήπτες αντίστοιχα, όπως προβλέπεται σχετικώς και στα άρθρα 235 και 236 ΠΚ αναφορικά με τη

²² Μπιτζιλέκης Ν., «Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα», ΠoinXρον., τομ. 2009, σ. 97.

²³ Ruggiero, V., & Gounev, P.. Corruption and the disappearance of the victim. In Corruption and Organized Crime in Europe, London & New York: Routledge, 2012, σ. 16.

²⁴ Ruggiero & Gounev, ό.π., σ. 16.

δωροληψία και δωροδοκία υπαλλήλων και στο άρθρο 237 ΠΚ αναφορικά με τη δωροδοκία και δωροληψία δικαστικών λειτουργών.

Η διαφθορά διακρίνεται επίσης σε θεσμική και λειτουργική. Με τον όρο θεσμική διαφθορά εννοούμε τη διαφθορά όσων κατέχουν θεσμικό ρόλο και συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, αφορά, δε, κυρίως τα κυβερνητικά και πολιτικά στελέχη καθώς και τους εισαγγελικούς και δικαστικούς λειτουργούς. Από την άλλη πλευρά, η λειτουργική διαφθορά εμφανίζεται σε ειδικότερους σκοπούς και είναι περισσότερο περιστασιακή. Κυρίως βοηθά ένα δυσλειτουργικό σύστημα να λειτουργήσει, ώστε να ξεπεραστούν γραφειοκρατικές δυσκολίες.

Περαιτέρω, η διαφθορά διακρίνεται σε πολιτική και γραφειοκρατική διαφθορά. Η πρώτη εστιάζει στο πολιτικό σύστημα και στα πρόσωπα που το υπηρετούν, ενώ σχετίζεται με την επιρροή που τους ασκείται από οικονομικά συμφέροντα. Η γραφειοκρατική διαφθορά εμφανίζεται στον δημόσιο τομέα με τη συμμετοχή δημοσίων λειτουργών του κράτους και γενικότερα στο ευρύτερο πεδίο της δημόσιας διοίκησης, ενώ εντοπίζεται στον χώρο των δημοσίων έργων και των προμηθειών.

Μια άλλη κατηγοριοποίηση της διαφθοράς είναι η δομική και η περιστασιακή. Στην πρώτη η διαφθορά παρατηρείται μέσα από μια ανταλλακτική σχέση η οποία προϋπάρχει σε βάθος χρόνου με συνεχείς πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές εξυπηρετήσεις και προς τα πάνω παίρνει τη μορφή της διαπλοκής και των σκανδάλων,²⁵ ενώ στη δεύτερη

²⁵ Βασιλαντωνοπούλου Β., Λευκά κολάρα και οικονομικό έγκλημα, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2014, σ.130.

η διαφθορά είναι μεμονωμένο φαινόμενο σε αντίθεση με τη δομική διαφθορά η οποία έχει ενσωματωθεί στη λειτουργία του κράτους. Στην περιστασιακή διαφθορά η διαφθορά αποτελεί την εξαίρεση, είναι υπαρκτός όμως ο κίνδυνος αν δεν αντιμετωπιστεί να μετατραπεί σε δομική διαφθορά.

Τέλος, ανάλογα με τη θέση και την ιδιότητα των προσώπων τα οποία συμμετέχουν στο φαινόμενο της διαφθοράς, αυτή χαρακτηρίζεται ως μεγάλη ή υψηλή και ως μικρή. Μικρή θεωρείται κυρίως η διαφθορά των κατώτερων δημοσίων υπαλλήλων μέσα από ενέργειες ή παραλείψεις στις καθημερινές τους συναλλαγές με τους πολίτες, ώστε να αυξήσουν το εισόδημά τους με παράνομο τρόπο. Όσον αφορά τη μεγάλη διαφθορά αφορά συναλλαγές με μεγάλα οικονομικά μεγέθη που σχετίζονται με ένα ευρύ κοινωνικό πλαίσιο, όπως συμβαίνει στην περίπτωση ανάθεσης δημοσίων έργων σε συγκεκριμένη εταιρεία με τον ταυτόχρονο αποκλεισμό συγκεκριμένων εταιρειών. Σχετίζεται με τη διακίνηση τεράστιων χρηματικών ποσών, εστιάζει τόσο στους ανώτερους κρατικούς αξιωματούχους, όσο και σε πολιτικά πρόσωπα και η ζημία εντοπίζεται εις βάρος του κράτους και των πολιτών του. εντοπίζεται δε κυρίως στις δημόσιες συμβάσεις, στην ενέργεια και στους εξοπλισμούς.

Η υψηλή και η μεγάλη διαφθορά συνιστούν βασική λειτουργία του πολιτικού συστήματος, οι οποίες εν τέλει το συντηρούν,²⁶ ενώ δεν αποτελούν ένα μεμονωμένο και ευκαιριακό φαινόμενο, αλλά πρόκειται

²⁶ Βιδάλη Σ., Πέρα από τα όρια, Αθήνα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σ. 52.

για θεσμικές διαδικασίες.²⁷ Έτσι, γίνεται λόγος για την πολιτική διαφθορά, η οποία έχει κύρια γνωρίσματά της την εξουσία των πολιτικών προσώπων και τις βλαβερές συνέπειες σε μεγάλο τμήμα του κοινωνικού και οικονομικού ιστού.

Στην παρούσα εργασία μας ενδιαφέρει η πολιτική, η υψηλή, η θεσμική και η δομική διαφθορά. Κάνοντας λόγο για τη διαφθορά των ισχυρών αναφερόμαστε κατεξοχήν στους πολιτικούς, πρόσωπα δηλαδή που μετέχουν στην πολιτική εξουσία και έχουν ευχέρεια λήψης και υλοποίησης αποφάσεων.²⁸ Η πολιτική διαφθορά αποσκοπεί στη διατήρηση ή στην απόκτηση της οικονομικής και της πολιτικής δύναμης.²⁹ Διακρίνεται στις πελατειακές σχέσεις, στην κατάχρηση της εξουσίας, στις δωροδοκίες, στην εξαγορά των ψήφων, στις δραστηριότητες επιρροής (lobbying) και στην κακοδιοίκηση. Στην υψηλή και μεγάλη διαφθορά κυριαρχούν κατά τον Ruggiero οι γκρίζες ζώνες, στις οποίες η παρανομία συνυπάρχει με τη νομιμότητα, ενώ οι ελεγκτικοί μηχανισμοί παραμένουν αδύναμοι ή αδρανείς.³⁰

²⁷ Γασπαρινάτου Μ., «Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων», στο Εγκλήματα των ισχυρών, Επιμέλεια Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπος Χ., Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σ.182.

²⁸ Παπαχαλαράμπος Χ., «Η εγκληματικότητα των ισχυρών και ο λόγος του ποινικού δικαίου», στο Εγκλήματα των ισχυρών, Επιμέλεια Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπος Χ., Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σ.139.

²⁹ Γασπαρινάτου, ό.π.,σ.163.

³⁰ Ruggiero V., Introduction: the organization of crime. In Gunev, Ph., Ruggiero, V., Corruption and organised Crime in Europe. Illegal Partnerships. London and New York: Routledge, 2012, σ. 3-14.

Με βάση την κατάσταση του δράστη, τα εγκλήματα αυτά υπάγονται στα εγκλήματα του λευκού κολλάρου, όπως τα προσδιόρισε αρχικά ο Sutherland το 1940. Η εγκληματική συμπεριφορά δεν αποτελεί πλέον μια ατομική παθογένεια, αλλά προσδιορίζεται με βάση πολιτικά και οικονομικά κριτήρια. Ο Sutherland προσέγγισε την έννοια του πραγματικού εγκλήματος, το οποίο είναι δυνατόν να προκαλεί μεγάλες κοινωνικές βλάβες και διαφέρει από το νομικό έγκλημα, το οποίο τυποποιείται στους νομικούς κανόνες. Στην συνέχεια διατυπώθηκε από τον Frank Pearce ο όρος «εγκλήματα των ισχυρών» τα οποία περιλαμβάνουν σε μια ευρεία έννοια περισσότερες εγκληματικές πράξεις, όμως περιορίζουν το δράστη, ο οποίος διαθέτει πολιτική εξουσία. Τα εγκλήματα, όμως, κυρίως λόγω της νόθευσης του ελεύθερου ανταγωνισμού και της μεγάλης έκτασης των βλαβερών συνεπειών που προκαλούν σε ένα απροσδιόριστο αριθμό ατόμων και στα οποία υπάρχει αλληλεπίδραση της κρατικής εξουσίας και των επιχειρηματικών συμφερόντων, χαρακτηρίζονται ως κρατικά – εταιρικά εγκλήματα. Την έννοια του κρατικού-εταιρικού εγκλήματος εισήγαγαν το έτος 1992 οι Kramer και Michalowski ως «οι παράνομες ή κοινωνικά βλαπτικές ενέργειες, που λαμβάνουν χώρα όταν ένας ή περισσότεροι θεσμοί της πολιτικής διακυβέρνησης, επιδιώκουν ένα στόχο σε συνεργασία με έναν ή περισσότερους οργανισμούς της οικονομικής παραγωγής και διαμονής».³¹

³¹ Michalowski P. & Kramer P., State-Corporate Crime and Criminological Inquiry. In Pontell, N., Geiss, G., (eds). International Handbook of White Collar and Corporate Crime. Boston: Springer, 2007, σ. 208.

Τα κράτη δεν ρυθμίζουν τα φαινόμενα διαφθοράς με παρεμβάσεις στο διοικητικό πλαίσιο και τους κοινωνικούς όρους εμφάνισής τους, με αποτέλεσμα να υπάρχει μετακύλιση της αντιμετώπισής τους στο ποινικό δίκαιο.³² Στην ελληνική έννομη τάξη δεν συναντάμε νομικό ορισμό της διαφθοράς, καθόσον στον Ποινικό Κώδικα δεν υπάρχει πρόβλεψη για τη διαφθορά ως αξιόποινη πράξη, αλλά τυποποιούνται επί μέρους μορφές αυτής.

2) Η ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΣΤΟΝ ΠΟΙΝΙΚΟ ΚΩΔΙΚΑ

Το φαινόμενο της διαφθοράς σε μια συναινετική αντίληψη για την οργάνωση των κοινωνικών σχέσεων και των σχέσεων με το κράτος αποτελεί μια σοβαρή παρέκκλιση των αρχών και των κανόνων του κοινωνικού συμβολαίου και γι' αυτό επιβάλλεται η προστασία της έννομης τάξης και των δημοκρατικών θεσμών με τη θέσπιση συγκεκριμένων ποινικών κανόνων.³³ Σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής αντίδρασης η οποία έχει αφετηρία της την αρχή της σύγκρουσης και είναι αποτέλεσμα της σχολής της αλληλεπίδρασης τονίζεται ότι το έγκλημα αποτελεί μια κοινωνική κατασκευή των εκφράσεων της κυρίαρχης βούλησης.³⁴ Στις συγκρουσιακές θεωρίες

³² Μιχαλοπούλου Ελ., «Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης», στο Εγκλήματα των ισχυρών, Επιμέλεια Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Ν., Εκδόσεις ΕΑΠ., 2019, σσ.333-334.

³³ Σταθέας Γ., «Διαφθορά και ποινική καταστολή», ΠοινΔικ, τόμ. 2000, σ. 59.

³⁴ Κουλούρης, ο.π., σ. 27.

αμφισβητείται το υπόβαθρο του νόμου και υποστηρίζεται ότι δεν έχουν όλοι οι πολίτες τα ίδια συμφέροντα και τις ίδιες ευκαιρίες, ούτε ξεκινούν από την ίδια αφετηρία, ούτε βρίσκονται στην ίδια κοινωνική τάξη. Όλα τα παραπάνω έχουν ως αποτέλεσμα να μην επικρατεί η συναίνεση στην κοινωνία, αλλά η σύγκρουση. Επομένως, ο νόμος και η λειτουργία του νόμου καθορίζεται από τα συμφέροντα των κυρίαρχων κοινωνικών ομάδων. Έτσι, η διαφθορά αποτελεί το αποτέλεσμα και το φυσικό επακόλουθο του ανταγωνισμού των κοινωνιών και του άκρατου καπιταλισμού μέσα από συνθήκες ανισότητας.

Σε ένα στενό πλαίσιο η διαφθορά υπάγεται στα οικονομικά εγκλήματα, τα οποία αφορούν την περιουσία, την οικονομία και τον ελεύθερο ανταγωνισμό και εκ πρώτης όψεως έχουν ως απώτερο στόχο την απόκτηση ή την αύξηση του κέρδους. Τυποποιούνται στο δικαιοσύστημα κατόπιν νομοθετικής ρυθμίσεως και, εκφράζοντας τη βούληση που εκφράζει κάθε φορά ο νομοθέτης, αποτελούν πρωτίστως πολιτική πρωτοβουλία.

Στον Ποινικό Κώδικα τα εγκλήματα αυτά δεν εντάσσονται σε ξεχωριστό κεφάλαιο, αλλά βρίσκονται διάσπαρτα σε επιμέρους διατάξεις, κάνοντας διάκριση σε αδικήματα που τελούνται από δημοσίους υπαλλήλους και σε όσα διαπράττονται από ιδιώτες. Το προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι η ελευθερία των συναλλαγών και η διασφάλιση και εμπέδωση της κοινωνικής ειρήνης. Αναφορικά με το προστατευόμενο έννομο αγαθό στον δημόσιο τομέα, αυτό αποτελεί υπαρκτικό στοιχείο της εύρυθμης λειτουργίας της διοίκησης. Το κράτος έχει υποχρέωση

αντικειμενικότητας και αμεροληψίας.³⁵ Χαρακτηριστικά αναφέρονται ως αξιόποινες πράξεις η απάτη, η εκβίαση, η υπεξαίρεση, η απιστία, η πλαστογραφία, η δωροδοκία και η δωροληψία, ενώ άλλες εκδηλώσεις που εμπεριέχουν στοιχεία μεροληψίας στις σχέσεις του κράτους με τους ιδιώτες, όπως οι πελατειακές σχέσεις και η ευνοιοκρατία, δεν τυποποιούνται στον Ποινικό Κώδικα.³⁶ όποιες από τις πράξεις αυτές τυποποιούνται ως αδικήματα συνήθως δεν χαρακτηρίζονται από την άσκηση βίας, ενώ προκαλούν μεγάλη οικονομική ζημία.

Τα εγκλήματα όμως τα οποία κυρίως συνδέονται με τη διαφθορά τυποποιούνται στο 4^ο και στο 12^ο κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα και είναι η δωροληψία υπαλλήλου (ά. 235 ΠΚ), η δωροδοκία υπαλλήλου (ά. 236 ΠΚ), η δωροληψία και δωροδοκία δικαστικών λειτουργών (ά. 237 ΠΚ), η εμπορία επιρροής (ά. 237 Α ΠΚ), η δωροδοκία και η δωροληψία στον ιδιωτικό τομέα (ά. 396 ΠΚ), η δωροληψία πολιτικών προσώπων (ά. 159 ΠΚ) και η δωροδοκία πολιτικών προσώπων (ά.159 Α ΠΚ).

Η δωροδοκία είναι η συνηθέστερη μορφή διαφθοράς και συχνά ταυτίζεται μαζί της, όμως στην πραγματικότητα αποτελεί μέρος της. Σε μια ιστορική αναδρομή αρχικά ο ποινικός νομοθέτης στη χώρα μας παρουσίαζε μια εικόνα πρόχειρης και αποσπασματικής προσπάθειας

³⁵ Γκμπάντι Μ., Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα, Αθήνα, Εκδόσεις ΠΝ Σάκκουλας, 2014, σ. 595.

³⁶ Γασπαρινάτου, ο.π.,σ.186.

αντιμετώπισης της διαφθοράς.³⁷ Στο σημείο αυτό αξίζει να επισημανθεί ότι η δωροδοκία δικαστή υπό την πίεση για το παραδικαστικό κύκλωμα το έτος 2005, μετατράπηκε από πλημμέλημα σε κακούργημα με το Ν. 3327/2005, ενώ μόλις τρία χρόνια αργότερα απέκτησε πάλι πλημμεληματικό χαρακτήρα με το Ν. 3663/2008.³⁸

Στην συνέχεια με τη θέσπιση του Ν. 4254/2014 επήλθαν σημαντικές τροποποιήσεις στην ποινική νομοθεσία. Οι κυριότερες αλλαγές είναι ότι τα αδικήματα της δωροδοκίας και δωροληψίας υπαλλήλου αναγνωρίζονται ως κακουργήματα όταν αντικείμενο της συναλλαγής είναι μια υπηρεσιακή ενέργεια (ή παράλειψη) που αντίκειται στα καθήκοντα του υπαλλήλου (236 § 2 και 235 § 2 Π.Κ.), καθώς και τα αδικήματα δωροδοκίας και δωροληψίας δικαστικών λειτουργών (άρθρ. 237 Π.Κ.). Ακόμη, τιμωρούνται ως κακουργήματα και τα εγκλήματα δωροδοκίας και δωροληψίας πολιτικών προσώπων όταν αντικείμενο της συναλλαγής είναι πράξη (ή παράλειψη), η οποία λαμβάνει χώρα εντός του πεδίου άσκησης της νομοθετικής τους εξουσίας (άρθρ. 159 Α και 159 Π.Κ.).

Στην συνέχεια ο νέος Ποινικός Κώδικας με το Ν. 4619/2019 τροποποίησε πάλι το νομοθετικό πλαίσιο των αδικημάτων της δωροδοκίας, αλλά χωρίς να προβεί σε μια ενιαία και συστηματική επεξεργασία των σχετικών αδικημάτων, το οποίο αρχικά θα

³⁷ Χατζηκώστας Κ., «Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα», ΠοινΔικ, τόμ. 19ος, 2016, σ. 369.

³⁸ Μπιτζιλέκης Ν., «Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα», ΠοινΧρον., τομ. 2009, σ. 97

επιτυγχανόταν με την ταξινόμηση των αδικημάτων δωροδοκίας στο ίδιο κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα.³⁹ Τέλος, στις πρόσφατες, εκτενείς τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα με τον Ν. 5090/2024, θεσπίστηκε η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων στα αδικήματα της δωροδοκίας πολιτικών προσώπων (άρθρ. 159 Α Π.Κ.), δωροδοκίας υπαλλήλου (άρθρ. 236 Π.Κ.), δωροδοκίας δικαστικών προσώπων (άρθρ. 237 παρ. 2-4 Π.Κ.) και εμπορίας επιρροής – μεσάζοντες (άρθρ. 237 Α παρ. 2 Π.Κ.).

Να επισημανθεί στο σημείο αυτό ότι ο Ν. 5090/2024 δέχτηκε πολλές επικρίσεις από τους περισσότερους φορείς της Δικαιοσύνης, ενώ προκαλεί εντύπωση ότι δεν συστήθηκε νομοπαρασκευαστική επιτροπή. Για την ευθύνη των νομικών προσώπων ο νομοθέτης δεν κάνει αναφορά σε ποινική ευθύνη, ενώ είναι προφανές ότι προσαρμόστηκε στις διεθνείς επιταγές. Για παράδειγμα ο Μπιτζελέκης κάνει αναφορά σε ποινική ευθύνη νομικών προσώπων,⁴⁰ ο Αναγνωστόπουλος τη χαρακτηρίζει οιονεί ποινική ευθύνη⁴¹ και η Σαχουλίδου υποστηρίζει ότι πρόκειται για ένα υβριδικό μοντέλο ευθύνης.⁴²

³⁹ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά εγκλήματα, Γ' έκδοση, εκδ. Σάκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2024, σσ. 78-81.

⁴⁰ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά εγκλήματα, ο.π., σσ. 144-145.

⁴¹ Αναγνωστόπουλος Η., «Ο Ν. 5090/2024 και οι επιχειρήσεις, άρθρο στο Μηνιαίο Ενημερωτικό Δελτίο ΣΕΒ – Ρυθμιστικό Περιβάλλον και Επιχειρήσεις», https://www.sev.org.gr/arthografia_mme/o-n-5090-2024-kai-oi-epicheiriseis/.

⁴² Σαχουλίδου Α., «Η ευθύνη νομικών προσώπων και οντοτήτων για αδικήματα δωροδοκίας, Παρουσίαση και κριτική επισκόπηση των άρθρων 134-135 ν. 5090/2024», ΠοινΧρ 2024, σ. 561.

3) ΣΥΝΤΟΜΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΤΗΝ ΥΠΟΘΕΣΗ SIEMENS

Παρατηρούμε ότι στα εγκλήματα της διαφθοράς τα τελευταία χρόνια σημειώθηκαν αρκετές νομοθετικές αλλαγές, αναδεικνύοντας αφενός την τεράστια σημασία του ζητήματος της διαφθοράς στη δημόσια ζωή, αφετέρου την παλινωδία και την προχειρότητα της νομοθετικής εξουσίας, τις περισσότερες φορές για επικοινωνιακούς λόγους και πολιτικού εντυπωσιασμού.

Όμως αυτές οι τροποποιήσεις δεν μπορούν να εξεταστούν μεμονωμένα, αλλά μέσα από την πρακτική εφαρμογή τους. Η υπόθεση SIEMENS αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα διαφθοράς, το οποίο ανέδειξε τις αποδεικτικές δυσχέρειες, τις καθυστερήσεις της ποινικής δικαιοσύνης και τις συνέπειες από τη νομοθετική τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα με το Ν. 4619/2019.

Η υπόθεση SIEMENS άρχισε να ξετυλίγεται όταν αποκαλύφθηκε ότι η γερμανική πολυεθνική εταιρεία δαπάνησε την περίοδο 1999-2006 περίπου 1,3 δις ευρώ σε αμφιλεγόμενες πληρωμές για την προώθηση των συμφερόντων της σε διάφορες χώρες και την αύξηση των κερδών της.⁴³ Μετά από έρευνες διαπιστώθηκε η ύπαρξη μαύρων ταμείων για την πραγματοποίηση άτυπων πληρωμών προς πολιτικούς των χωρών όπου δραστηριοποιείτο η εταιρεία μέσω εξωχώριων εταιρειών.⁴⁴

⁴³ Χουλιάρας Αθ., «Societasdelinquerenonpotest: Σκέψεις με αφορμή το "σκάνδαλο Siemens"» στο Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Επιμ. Γασπαρινάτου, Μ., *Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη*, Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2016, σσ. 1124-1165.

⁴⁴ Τέλλογλου Τ., *Το Δίκτυο-Φάκελος SIEMENS*, Εκδόσεις ΣΚΑΙ, Αθήνα, 2009, σσ.20-21.

Στην Ελλάδα η εταιρεία SIEMENS με συνεχείς δωροδοκίες προσώπων τα οποία βρίσκονταν σε καίριες θέσεις και πολιτικών κομμάτων για αρκετά χρόνια, κατάφερε να αποτελεί τον μοναδικό πάροχο του Ελληνικού Δημοσίου και να συνάπτει συμβάσεις σε τομείς όπως οι μεταφορές, η ασφάλεια, η υγεία, οι τηλεπικοινωνίες και ο πολιτισμός, ενώ η δράση της επιβάρυνε το Ελληνικό Δημόσιο με αρκετά εκατομμύρια ευρώ. Πρόκειται για τις συμβάσεις για την ψηφιοποίηση του εθνικού συστήματος τηλεπικοινωνιών (Ο.Τ.Ε.), ο οποίος ανήκε στον ευρύτερο δημόσιο τομέα στις αρχές της δεκαετίας του 1990, για το σύστημα ασφάλειας των ολυμπιακών αγώνων του 2004 στις αρχές του 2000, για την προμήθεια με ιατρικό εξοπλισμό υψηλής τεχνολογίας των ελληνικών νοσοκομείων και για τη σύμβαση μεταξύ του ΟΣΕ και της SIEMENS για την κατασκευή των αμαξοστοιχιών.⁴⁵

Οι συμβάσεις συνάπτονταν με το υποκατάστημα της εταιρείας SIEMENS στην Ελλάδα μέσω πρακτικών δωροδοκίας κρατικών αξιωματούχων και πολιτικών, χρηματοδοτήσεων πολιτικών κομμάτων και νόθευσης διαγωνιστικών διαδικασιών.⁴⁶ Διευθυντικά στελέχη της SIEMENS είχαν συστήσει ένα εκτεταμένο δίκτυο εξωχώριων εταιρειών, το οποίο διοχέτευε χρήματα σε κρατικούς αξιωματούχους της κυβέρνησης και σε πολιτικά κόμματα με σκοπό την ευνοϊκή μεταχείριση για την ανάληψη και τη διατήρηση των δημοσίων έργων. Τα πρόσωπα αυτά στη συνέχεια

⁴⁵ Βιδάλη, ο.π., σ.145.

⁴⁶ Βιδάλη, ο.π., σ.145.

διαμεσολαβούσαν για την ανάθεση των συμβάσεων υπέρ της εταιρείας και για τη μη διερεύνηση της καλής εκτέλεσης των έργων.⁴⁷

Τα χρήματα αυτά προέρχονταν από τα «μαύρα ταμεία» τα οποία διατηρούσε η SIEMENS, μέσω των οποίων διοχέτευε διάφορα ποσά σε κρατικούς αξιωματούχους και πολιτικά κόμματα για την ανάληψη δημοσίων έργων. Τα σχετικά κονδύλια καταγράφονταν επισήμως ως «χρήσιμες δαπάνες» ή «μυστικές πληρωμές».⁴⁸

Στην Ελλάδα διευθυντής του τμήματος σταθερών/κινητών δικτύων της θυγατρικής της SIEMENS για τα έτη 1998-2006 ήταν ο Πρόδρομος Μαυρίδης, ο οποίος κατηγορήθηκε ότι υπεξαίρεσε το ποσό των 8.000.000 ευρώ από τα μαύρα ταμεία της εταιρείας. Το ποσό αυτό διακινήθηκε προς τραπεζικούς λογαριασμούς που διαχειριζόταν ο Μαυρίδης. Στην υπόθεση ενεπλάκησαν πολλά ηγετικά στελέχη της εταιρείας, ενδεικτικά αναφέρουμε τον Χρήστο Καραβέλλα, ο οποίος ήταν εμπορικός διευθυντής του τμήματος σταθερών δικτύων μέχρι το έτος 1998, τον Μιχάλη Χριστοφοράκο, ο οποίος ήταν ο διευθύνων σύμβουλος της εταιρείας για τα έτη 1996 έως 2007, τον Ηλία Γεωργίου, ο οποίος ήταν επικεφαλής του τμήματος σταθερών δικτύων μέχρι το έτος 1998 και τον Ράιχαρντ Σήκατσεκ, ο οποίος ήταν διευθυντής του

⁴⁷ Βιδάλη, ο.π., σ.146.

⁴⁸ Πόρισμα της Εξεταστικής Επιτροπής «Για τη διερεύνηση της υπόθεσης SIEMENS», Αθήνα, Βουλή των Ελλήνων, 2011, σσ. 281-301.

τμήματος οπτικών δικτύων και περιαγωγής και υπεύθυνος για τα μαύρα ταμεία για τα έτη 2001 μέχρι 2004.⁴⁹

Η μητρική εταιρεία επεδίωξε να επανακτήσει το παραπάνω ποσό και να ανακαλύψει την ταυτότητα των εταιρειών που είχε συστήσει ο Μαυρίδης, σε μια υπόθεση που ήταν γνωστή ως «υπόθεση της Γενεύης», χωρίς όμως να προκύψει κανένα αποτέλεσμα. Στις διαπραγματεύσεις με την εταιρεία ο Μαυρίδης ανέφερε ότι το ποσό αυτό προοριζόταν «για να πετύχει ευνοϊκές αποφάσεις για την εταιρεία SIEMENS στα πλαίσια της υλοποίησης ενός συμβολαίου»,⁵⁰ ενώ στη συνέχεια σε κατάθεσή του ενώπιον του Ελβετού Εισαγγελέα υποστήριξε ότι τα χρήματα προορίζονταν για την προώθηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας της εταιρείας σε κράτη, στα οποία η εταιρεία δεν διέθετε επαρκείς πληροφορίες.⁵¹

Η διερεύνηση της υπόθεσης στην Ελλάδα άρχισε αρκετά καθυστερημένα, το έτος 2008, μετά από τη διεξαγωγή των ποινικών ερευνών σε βάρος στελεχών της εταιρείας SIEMENS στις ΗΠΑ και στη Γερμανία. Το 2010 με ομόφωνη απόφαση της Βουλής των Ελλήνων συγκροτήθηκε Ειδική Εξεταστική Επιτροπή προκειμένου να διερευνήσει τις διαδικασίες ανάθεσης των δημόσιων συμβάσεων στην εταιρεία SIEMENS στους τομείς των τηλεπικοινωνιών, των μεταφορών, των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας του 2004, του πολιτισμού, της υγείας και των εξοπλιστικών

⁴⁹ Τέλλογλου, ο.π., σ. 14-15.

⁵¹ Τέλλογλου, ο.π., σ. 127.

προγραμμάτων.⁵² Η Επιτροπή κατέληξε σε πόρισμα το έτος 2011 από το οποίο προκύπτουν χρήσιμα συμπεράσματα για τον ρόλο διευθυντικών στελεχών της SIEMENS, του Ο.Τ.Ε. και πολιτικών προσώπων. Σε αυτό αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι «η παραπάνω αυτή εγκληματική δραστηριότητα είχε εκδηλωθεί παράλληλα σε πολλές χώρες του κόσμου και με τέτοια οργάνωση και έκταση ώστε δίκαια να μπορεί να χαρακτηριστεί ως το μεγαλύτερο βιομηχανικό-οικονομικό σκάνδαλο στην μεταπολεμική Ευρώπη.»

Επιπλέον, η Επιτροπή μεταξύ των δεκαεφτά σημείων του πορίσματός της, αναφέρει «συγκεκριμένες παραλείψεις και ευθύνες του εισαγγελικού λειτουργού που χειρίστηκε αρχικά την υπόθεση», «το αίτημα για περαιτέρω άσκηση ποινικής δίωξης για την πράξη της σύστασης εγκληματικής οργάνωσης σύμφωνα με το άρθρο 187 Π.Κ.», «στη διατύπωση αιτήματος επίσπευσης της ανάκρισης για την αποφυγή παραγραφής σοβαρών πράξεων πλημμεληματικού χαρακτήρα» και « την άσκηση ποινικής δίωξης εις βάρος των δικαστικών λειτουργών που χειρίστηκαν την υπόθεση και εις βάρος των προϊσταμένων τους οι οποίοι είχαν τη γενική εποπτεία για κατάχρηση εξουσίας σύμφωνα με το άρθρο 239 Π.Κ., καθόσον διαπιστώθηκαν προσπάθειες συγκάλυψης».⁵³

Στη συνέχεια όμως το Ελληνικό Δημόσιο κατέληξε σε μια συμφωνία συμβιβασμού με την εταιρεία SIEMENS, η οποία εγείρει πλείστα

⁵² Χουλιάρας, ο.π., σσ. 1125-1126.

⁵³ Χουλιάρας, ο.π., σ. 1127-1128, βλ. Πόρισμα της Εξεταστικής Επιτροπής «Για τη Διερεύνηση της Υπόθεσης “Siemens” στο σύνολό της», Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων, σ. 302-403.

ερωτήματα, σύμφωνα με την οποία η εταιρεία δεσμεύτηκε να μην εισπράξει για σχετικές υπηρεσίες της 80 εκατομμύρια ευρώ από το Ελληνικό κράτος, να προσφέρει 90 εκατομμύρια ευρώ σε δράσεις κατά της διαφθοράς, στη χορήγηση υποτροφιών μεταπτυχιακών σπουδών και στην παροχή ιατρικού εξοπλισμού, να επενδύσει 100 εκατομμύρια ευρώ στη χώρα μας και να υποστηρίξει τη χώρα μας με την πραγματοποίηση επιπλέον επενδύσεων.⁵⁴ Επιπλέον, το ελληνικό κράτος δεσμεύτηκε ότι δεν τηρεί οιαδήποτε αξίωση ή απαίτηση αστικής ή διοικητικής φύσεως από την εταιρεία για τις σχετικές υποθέσεις, ενώ παραιτήθηκε από οποιοδήποτε πρόστιμο εις βάρος της για την παράβαση της νομοθεσίας για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και τον αθέμιτο ανταγωνισμό.⁵⁵ Σημειώνεται στο σημείο αυτό ότι η ζημία του Ελληνικού Δημοσίου όπως εκτιμήθηκε στο πόρισμα της Εξεταστικής Επιτροπής της Βουλής, θετική και αποθετική, υπερβαίνει το ποσό των 2 δις ευρώ.⁵⁶

Η δικαστική διερεύνηση της υπόθεσης ξεκίνησε από τις ελληνικές εισαγγελικές αρχές το έτος 2008 μετά από τη διαβίβαση στοιχείων από τις γερμανικές έρευνες και σε συνεργασία με τις δικαστικές αρχές του Μονάχου Γερμανίας. Οι πράξεις τις οποίες διερεύνησε η ελληνική ποινική δικαιοσύνη είχαν τελεστεί κατά τη χρονική περίοδο 1998-2002.

⁵⁴ Αριθμ. ΥΠΟΙΚ 07085ΕΞ2012/27.8.2012, Σύμβαση μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου και της Εταιρείας «SIEMENS», σύμφωνα με την εξουσιοδότηση που παρείχε στον Υπουργό Οικονομικών η διάταξη της παραγράφου 2, του άρθρου 324, του ν. 4072/2012, ΦΕΚ Α/164, 2012: 4168 – 4169.

⁵⁵ Γασπαρινάτου, ο.π., σ. 160, Αριθμ. ΥΠΟΙΚ 07085ΕΞ2012/27.8.2012, ΦΕΚ Α/164, 2012:4170

⁵⁶ Χουλιάρας, ο.π., σ. 1129.

Συγκεκριμένα ασχολήθηκε με την υπ' αριθμ. 8002 σύμβαση ψηφιοποίησης του Οργανισμού Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος (ΟΤΕ) μεταξύ του ΟΤΕ και της SIEMENS για την κατασκευή και προμήθεια των ψηφιακών κέντρων του οργανισμού, η οποία υπογράφηκε το έτος 1997. Διαπιστώθηκε ότι περίπου 100 εκατομμύρια ευρώ διακινήθηκαν προς στελέχη των πολιτικών κομμάτων και προς κρατικούς αξιωματούχους, ώστε να ανατεθεί στη SIEMENS το συγκεκριμένο έργο, αλλά και να έχει η εταιρεία το μονοπώλιο σε μεταγενέστερες συμφωνίες.⁵⁷

Αναφορικά με το αίτημα της Εξεταστικής Επιτροπής της Βουλής για άσκηση ποινικής δίωξης για το αδίκημα της σύστασης εγκληματικής οργάνωσης (άρθρο 187 Π.Κ.) με σκοπό τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα και την ενεργητική και παθητική δωροδοκία, πράγματι οι εισαγγελικές αρχές άσκησαν συμπληρωματικές δίωξεις για το ως άνω αδίκημα για το χρονικό διάστημα από τις 3-9-1997 μέχρι τις 10-3-2007, όμως στην συνέχεια το Συμβούλιο Εφετών έκρινε ότι το σχετικό αδίκημα έχει υποπέσει σε 5ετή παραγραφή, καθόσον το συγκεκριμένο αδίκημα ήταν πλημμέλημα.⁵⁸

Όσον αφορά την ποινική προδικασία, τη διενέργεια της προανάκρισης ανέλαβε ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών, Παναγιώτης Αθανασίου, η οποία περατώθηκε στις 30 Ιουνίου 2008 με την άσκηση ποινικής δίωξης κατά παντός υπευθύνου για τα αδικήματα της παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας εις βάρος του Ελληνικού Δημοσίου και του Ο.Τ.Ε., της

⁵⁷ Τέλλογλου, ο.π., σσ. 181-182.

⁵⁸ Χουλιάρας, ο.π., σ. 1130.

νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα, της ηθικής αυτουργίας και της άμεσης συνέργειας στη νομιμοποίηση εσόδων σε βαθμό κακουργήματος.⁵⁹ Στη συνέχεια, η υπόθεση παραπέμφθηκε στην κύρια ανάκριση και ανακριτής ορίστηκε ο Πρόεδρος Πρωτοδικών, Νικόλαος Ζαγοριανός.

Κατά την έρευνα της υπόθεσης διαπιστώθηκε ότι οι δωροδοκούμενοι ελάμβαναν προμήθεια 2% του τζίρου των πωλήσεων σταθερών δικτύων και 8% του τζίρου των πωλήσεων από την επιχειρηματική δραστηριότητα του Ο.Τ.Ε.⁶⁰ Το κόστος όμως των δωροδοκιών μετακυλιόταν στο κόστος των συμβάσεων.⁶¹ Η υπ' αριθμ. 8002 σύμβαση αρχικά ανερχόταν στο ποσό των 500 εκατομμυρίων ευρώ (στη συνέχεια αναπροσαρμόστηκε προς τα πάνω) με συμφωνηθείσα προμήθεια 8,5%.⁶² Στα χρόνια ισχύος της προγραμματικής συμφωνίας 8002 τα ποσά τα οποία είχαν κατατεθεί στον Μιχάλη Χριστοφοράκο για πολιτικές πληρωμές ανερχόταν στα 14 εκατομμύρια και 161 χιλιάδες ευρώ, σύμφωνα με τον υπολογισμό της αμερικανικής δικηγορικής εταιρείας Debevoise & Plimpton LLP.⁶³

Εμπλεκόμενα πρόσωπα ήταν μεταξύ των άλλων δύο προβεβλημένα πολιτικά πρόσωπα, ο Θεόδωρος Τσουκάτος, πρώην στενός συνεργάτης

⁵⁹ Τέλλογλου, ο.π., σ. 180.

⁶⁰ Τέλλογλου, ο.π., σ. 143.

⁶¹ Βιδάλη, ο.π., σ. 146.

⁶² Τέλλογλου, ο.π., σ. 91.

⁶³ Τέλλογλου, ο.π., σ. 173.

του πρωθυπουργού, Κώστα Σημίτη και ο Τάσος Μαντέλης, πρώην Υπουργός Μεταφορών στην κυβέρνηση Σημίτη. Ο Θεόδωρος Τσουκάτος τον Φεβρουάριο του 2019 έκανε λόγο για συνήθη πρακτική ιδιωτικής χρηματοδότησης και ανέφερε ότι ήδη από το 2008 είχε καταθέσει στις αρμόδιες εισαγγελικές και ανακριτικές αρχές για τις ιδιωτικές επιχορηγήσεις προς τα κόμματα χωρίς να κινηθεί καμία διαδικασία, ενώ παραδέχτηκε ότι έλαβε το ποσό των 420.000 ευρώ από τη SIEMENS το 1999, όχι όμως για να δωροδοκήσει πρόσωπα, όπως ανέφερε το κατηγορητήριο, αλλά ως κρυφή χορηγία στο πλαίσιο των δημόσιων σχέσεων της εταιρείας με το κυβερνών κόμμα.⁶⁴ Ο Τάσος Μαντέλης παραδέχτηκε τον Μάιο του 2010 ότι το 1998 και το 2000 έλαβε 200.000 και 250.000 μάρκα αντίστοιχα. Για το πρώτο ποσό κατονόμασε την Siemens, ενώ για το δεύτερο δήλωσε ότι δεν γνωρίζει την προέλευσή τους.⁶⁵

Κατά τη διάρκεια της προδικασίας δύο βασικοί κατηγορούμενοι, ο Χριστοφοράκος και ο Καραβέλας, διέφυγαν στο εξωτερικό.⁶⁶ Ο Χριστοφοράκος συνελήφθη στη Γερμανία, αλλά δεν εκδόθηκε ποτέ στην Ελλάδα παρά το σχετικό αίτημα έκδοσης. Στη συνέχεια καταδικάστηκε από την γερμανική δικαιοσύνη σε μικρές μετατρέψιμες ποινές. Κατά του δικαστικού λειτουργού που χειρίστηκε την υπόθεση κινήθηκε πειθαρχική

⁶⁴ Γασπαρινάτου, ο.π., σ. 158.

⁶⁵ <https://www.bankingnews.gr/koinonia/articles/643590/anatropi-stin-ypothesi-siemens-athooi-oloi-oi-katigoroymenoi-i-apofasi-tou-dikastiriou-i-paragrafi-to-xroniko-tou-skandalou>

⁶⁶ Βιδάλη Σ., Πέρα από τα όρια, σ. 145.

δίωξη για παράβαση καθήκοντος και κατάχρηση εξουσίας,⁶⁷ αλλά στη συνέχεια κρίθηκε αθώος για το συμβάν από τον Άρειο Πάγο.⁶⁸

Η δικογραφία ήταν τεράστια, καθόσον αποτελείτο από εκατοντάδες έγγραφα και καταθέσεις μεγάλου αριθμού μαρτύρων. Τελικά μετά από πολλές καθυστερήσεις παραπέμφθηκαν στο ακροατήριο του Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων Αθηνών συνολικά 64 κατηγορούμενοι, Έλληνες και Γερμανοί, ωστόσο κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας 10 εξ αυτών απεβίωσαν. Η δίκη ξεκίνησε το 2017 σχεδόν 20 χρόνια μετά από την ανακάλυψη της υπόθεσης και οι κατηγορίες αφορούσαν τα αδικήματα της δωροδοκίας δημόσιων λειτουργών και ειδικότερα τα αδικήματα της παθητικής (άρθρ. 236 Π.Κ.) και ενεργητικής (άρθρ. 237 Π.Κ.) δωροδοκίας από κοινού και κατ' εξακολούθηση σε βάρος του Ελληνικού Δημοσίου και του Ο.Τ.Ε. υπό τις επιβαρυντικές περιστάσεις του Ν. 1608/1950 περί καταχραστών του Δημοσίου, της ηθικής αυτουργίας σε δωροδοκία, καθώς και της απιστίας (άρθρ. 390 Π.Κ.) και της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

Το Δικαστήριο με τις υπ' αριθμ. 4490/2019, 4805/2019 και 5236/2019 αποφάσεις του μετέτρεψε τις κατηγορίες σε δωροδοκία και δωροληψία στον ιδιωτικό τομέα, σε δωροδοκία υπαλλήλου και στη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Συγκεκριμένα το Πρωτόδικο

⁶⁷ Βουλή των Ελλήνων, Πόρισμα της Εξεταστικής Επιτροπής, «Για τη διερεύνηση της υπόθεσης SIEMENS», Αθήνα 2011, σσ.298-301.

⁶⁸ Βιδάλη, ο.π., σ. 146.

Δικαστήριο μετέβαλε τον χαρακτηρισμό της παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας από κοινού και κατ' εξακολούθηση σε βάρος του Ελληνικού Δημοσίου και του Ο.Τ.Ε. υπό τις επιβαρυντικές περιστάσεις του Ν. 1608/1950 περί καταχραστών του Δημοσίου και της άμεσης συνέργειας σε αυτή, σε ενεργητική και παθητική δωροδοκία από κοινού και κατ' εξακολούθηση στον ιδιωτικό τομέα.⁶⁹

Στην συνέχεια κήρυξε ένοχους 22 κατηγορούμενους, μεταξύ των οποίων κορυφαία στελέχη της SIEMENS στην Ελλάδα, της μητρικής εταιρείας, του ΟΤΕ και της γερμανικής τράπεζας *Dresdner Bank*, για το αδίκημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα σε κάθειρξη από 7 έως 15 έτη χωρίς κάποιος εξ αυτών να φυλακιστεί, ενώ έπαυσε την ποινική δίωξη για τα αδικήματα της δωροδοκίας μετά τις τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα για το αδίκημα της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα μετά την ψήφιση του Ν. 4617/2019.

Ο πρώην υπουργός Τάσος Μαντέλης καταδικάστηκε σε κάθειρξη οχτώ ετών με αναστολή για το αδίκημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα και ειδικότερα ότι απέκρυψε περιουσιακό όφελος 450.000 γερμανικών μάρκων που απαίτησε από τρίτο για να εγκρίνει την προγραμματική σύμβαση 8002/97 με τον Ο.Τ.Ε..

Η πρωτόδικη απόφαση αριθμούσε 3.997 σελίδες και καθαρογράφηκε 2 χρόνια μετά την έκδοσή της. Στην κατ' έφεση δίκη στις 26 Σεπτεμβρίου 2022 το Πενταμελές Εφετείο Κακουργημάτων Αθηνών κήρυξε αθώους

τους 20 από τους 22 κατηγορούμενους, καθόσον ο ένας απεβίωσε και ο άλλος ο οποίος είχε καταδικαστεί σε 15 χρόνια ποινή κάθειρξης πρωτοδίκως ήταν φυγόδικος και δεν είχε ασκήσει έφεση, κυρίως λόγω παραγραφής των αδικημάτων, τα οποία είχαν τελεστεί έως το έτος 2002.⁷⁰ Μετά την έκδοση της δευτεροβάθμιας απόφασης ο Εισαγγελέας του Άρειου Πάγου διέταξε επείγουσα προκαταρκτική εξέταση.

4) ΤΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΥΠΟΘΕΣΗ SIEMENS

Α. ΔΩΡΟΛΗΨΙΑ ΚΑΙ ΔΩΡΟΔΟΚΙΑ ΥΠΑΛΛΗΛΟΥ

Η δωροληψία και δωροδοκία υπαλλήλου υπάγεται στο κεφάλαιο 12 του Ποινικού Κώδικα και συγκεκριμένα στα άρθρα 235 και 236 όπου τυποποιούνται τα εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία και αποτελούν τη βασική μορφή του εγκλήματος της δωροληψίας και της δωροδοκίας. Δράστης στο άρθρ. 235 ΠΚ είναι κάθε υπάλληλος σύμφωνα με το άρθρο 13 α ΠΚ και με το άρθρ. 237 Β Π.Κ. στη διευρυμένη μορφή του. Υπάλληλος είναι εκείνος στον οποίο νόμιμα έχει ανατεθεί, έστω και προσωρινά, η άσκηση υπηρεσίας δημόσιας, δημοτικής ή κοινοτικής ή άλλου νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου. Αντικείμενο της παράνομης συναλλαγής είναι οποιαδήποτε ενέργεια ή παράλειψη του υπαλλήλου, μελλοντική ή ήδη τελειωμένη, σε σχέση με την άσκηση των καθηκόντων

⁷⁰ dikastirio.com/anatropi-stin-ypothesi-siemens.

του ή όταν αντίκειται στα καθήκοντά του, σύμφωνα με το άρθρ. 235 παρ. 2 ΠΚ.

Το αδίκημα του άρθρ. 235 ΠΚ είναι υπαλλακτικώς μικτό, διότι πραγματώνεται με περισσότερους από έναν τρόπο και συγκεκριμένα όταν ο υπάλληλος ζητήσει ή λάβει άμεσα ή μέσω τρίτου, για τον εαυτό του ή για άλλον, οποιασδήποτε φύσης αθέμιτο ωφέλημα ή αποδεχθεί την υπόσχεση παροχής τέτοιου ωφελήματος για ενέργεια ή παράλειψή του, μελλοντική ή ήδη τελειωμένη. Η αντικειμενική επομένως υπόσταση του συγκεκριμένου αδικήματος πληρούται όταν ο υπάλληλος ζητήσει ή λάβει ή αποδεχθεί την υπόσχεση παροχής οποιασδήποτε φύσης αθέμιτου ωφελήματος.

Για το συγκεκριμένο αδίκημα απαιτείται μια ανταλλακτική σχέση μεταξύ του δότη και του λήπτη. Στο αδίκημα της δωροληψίας υπαλλήλου η διάταξη δεν αναφέρεται ρητά σε ωφελήματα που χρησιμοποιούνται «ως αντάλλαγμα», αλλά προκύπτει από τον σκοπό για τον οποίο δίνεται το δώρο από την ενέργεια ή την παράλειψη.⁷¹

Τα ωφελήματα για τον υπάλληλο περιλαμβάνουν κάθε χαριστική παροχή, όχι αποκλειστικά περιουσιακού ή υλικού χαρακτήρα. Το δε αθέμιτο ωφέλημα συνίσταται σε κάθε παροχή σε όφελος του δράστη επί της οποίας αυτός δεν έχει καμία νόμιμη αξίωση μη περιουσιακού ή άλλου χαρακτήρα που ικανοποιεί άλλα ανθρώπινα πάθη και αδυναμίες εκτός

⁷¹ Φυτράκης Ευτ., «Η έννοια του αθέμιτου ωφελήματος στα εγκλήματα διαφθοράς», *ΠοινΧρ ΟΓ*, 2023, σ. 321 επ.

της φιλοχρηματίας.⁷² Ειδικότερα, το ωφέλημα είναι ό,τι βελτιώνει την κατάσταση του λήπτη και αθέμιτο είναι εφόσον δεν διαθέτει νομιμοποιητική βάση.⁷³

Επισημαίνεται στο σημείο αυτό ότι ο ποινικός κώδικας όσον αφορά τη δωροληψία και τη δωροδοκία εγκατέλειψε τη λογική της διατίμησης που είχε εγκαινιάσει πριν από χρόνια στον χώρο των περιουσιακών εγκλημάτων.⁷⁴ Πλέον δεν ενδιαφέρει η οικονομική αξία του αθέμιτου ωφελήματος, καταργούμενων των σχετικών διατάξεων που έθεταν αριθμητικά όρια, τα οποία αφενός προσκρούουν στην αρχή της αναλογικότητας, αφετέρου δεν έχουν σχέση με το προστατευμένο έννομο αγαθό το οποίο θίγεται και όταν το ωφέλημα είναι μικρότερης αξίας.⁷⁵

Η ενέργεια ή η παράλειψη του υπαλλήλου, μελλοντική ή τελειωμένη, μπορεί να είναι νόμιμη ή παράνομη. Η πράξη του υπαλλήλου είναι νόμιμη στην παράγραφο 1, καθόσον έχει σχέση με την άσκηση των καθηκόντων του, στην παράγραφο 2 όμως πρέπει να αντίκειται στα καθήκοντά του και γι' αυτό είναι αυστηρότερη η ποινική μεταχείριση. Αναφορικά δηλαδή με τον υπάλληλο το αξιόποινο είναι διευρυμένο και περιλαμβάνει κάθε πράξη ή παράλειψη η οποία δεν ανάγεται

⁷² Στοίλα Α., στο Χαραλαμπίδης Αρ., Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία κατ' άρθρο, Τόμος 2^{ος}, Αθήνα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σ. 250.

⁷³ Φυτράκης, ο.π., 322.

⁷⁴ Μπιτζιλέκης Ν., «Η σύγχρονη διαμόρφωση των εγκλημάτων δωροδοκίας κατά τον ΠΚ», στο 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων *Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σ. 162.

⁷⁵ Συμεωνίδου Καστανίδου Ε., «Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα: Νεότερες εξελίξεις στην Ε.Ε.», *ΠοινΔικ. 1 / 20*, 2012, σ. 43.

αποκλειστικά και μόνο στο στενό κύκλο των αρμοδιοτήτων του, αλλά περιλαμβάνει οποιαδήποτε πράξη ή παράλειψη του υπαλλήλου τελούμενη επ' ευκαιρία της εκτελέσεως των καθηκόντων του ή όταν αυτός επωφελείται της θέσης που κατέχει, σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Ν. 4254/2014.

Η πράξη ή η παράλειψη του υπαλλήλου, αν είναι νόμιμη τιμωρείται με φυλάκιση και χρηματική ποινή (άρθρ. 235 παρ. 1 Π.Κ.), ενώ αν είναι παράνομη τιμωρείται με κάθειρξη έως 10 έτη και χρηματική ποινή (άρθρ. 235 παρ. 2 Π.Κ.). Προσέτι, στο άρθρ. 235 παρ. 1 ο υπαίτιος τιμωρείται για την κατ' επάγγελμα τέλεση της πράξης ή της παράλειψης με ποινή φυλακίσεως τουλάχιστον 3 ετών και χρηματική ποινή, ενώ στο άρθρ. 235 παρ. 2 ο υπαίτιος τιμωρείται για την κατ' επάγγελμα τέλεση της πράξης ή της παράλειψης με την ποινή της καθείρξεως και χρηματική ποινή.

Αναφορικά με την υποκειμενική υπόσταση του αδικήματος των άρθρ. 235 και 237 Π.Κ. απαιτείται δόλος. Αυτό σημαίνει ότι ο υπάλληλος γνωρίζει ότι λαμβάνει ή ζητάει ή αποδέχεται την υπόσχεση παροχής και θέλει να το πράξει, ενώ αρκεί και ο ενδεχόμενος δόλος.

Ως χρόνος τέλεσης του αδικήματος θεωρείται ο αρχικός χρόνος της απαίτησης του ωφελήματος ή της αποδοχής του ή της αποδοχής του υπόσχεσης για την ενέργεια ή την παράλειψη και όχι ο χρόνος που ο υπάλληλος έλαβε το ωφέλημα. Το σημείο αυτό είναι κρίσιμο για την έναρξη του χρόνου της παραγραφής του αδικήματος. Η δωροληψία

υπαλλήλου αποτελεί αδίκημα βλάβης και όχι διακινδύνευσης, αφού η συναλλαγή της δωροδοκίας αλλοιώνει τις σχέσεις πολίτη και διοίκησης.⁷⁶

Αναφορικά με τα προστατευόμενα έννομα αγαθά και στις δύο περιπτώσεις είναι υπερατομικά και μη προσωποπαγή. Στη δωροδοκία του υπαλλήλου προστατεύεται το κύρος της δημόσιας λειτουργίας του κράτους και εμπεδώνεται η εμπιστοσύνη των πολιτών στην αχρημάτιστη λειτουργία του, καθόσον η διαφθορά αλλοιώνει τις σχέσεις πολίτη και διοίκησης οι οποίες είναι αναγκαίες για την εκπλήρωση της αποστολής της διοίκησης.

Ακόμη, σύμφωνα με το άρθρ. 263 Π.Κ., η αμετάκλητη καταδίκη του υπαιτίου για τις πράξεις που προβλέπονται στα άρθρ. 235 και 237 Π.Κ. συνεπάγεται αυτοδικαίως έκπτωση από τη δημόσια θέση και τα αξιώματα που κατέχει.

Β. ΔΩΡΟΛΗΨΙΑ ΚΑΙ ΔΩΡΟΔΟΚΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (άρθρ. 159 ΚΑΙ 159 Α Π.Κ.)

Η δωροληψία και δωροδοκία πολιτικών προσώπων βρίσκονται στα άρθρα 159 και 159 Α στο 4^ο κεφάλαιο Π,Κ, στα εγκλήματα κατά των πολιτειακών και πολιτικών οργάνων και αποτελούν διακεκριμένη μορφή του εγκλήματος λόγω της αυξημένης ποινικής απαξίας τους. Στο άρθρ. 159 παρ. 1 Π.Κ. τυποποιείται ευθύνη του πρωθυπουργού, των μελών της κυβέρνησης, των υφυπουργών, των βουλευτών και στο άρθρ. 159 παρ. 2

⁷⁶ Χατζηκώστας, ο.π., σ.598.

προβλέπεται ποινική ευθύνη για τα μέλη της Βουλής, τα συμβούλια τοπικής αυτοδιοίκησης και τις επιτροπές τους. Αξίζει στο σημείο αυτό να τονιστεί ότι με το άρθρ. 263 Α Π.Κ. ο υπάλληλος μπορεί να ανήκει σε οποιοδήποτε κράτος, όχι μόνο το ελληνικό, ενώ στο άρθρο 159 Π.Κ. υπάγονται και οι ευρωβουλευτές.

Όταν η πράξη ή η παράλειψη του πολιτικού προσώπου ανάγεται στα εκτελεστικά καθήκοντα του ή αντίκειται σε αυτά τιμωρείται στην παράγραφο 1, ενώ στην παράγραφο 2 η πράξη ή η παράλειψη τιμωρείται όταν λαμβάνει χώρα σε εκλογή ή ψηφοφορία που διενεργείται από τα παραπάνω σώματα, προκειμένου το μέλος τους να μη λάβει μέρος στην εκλογή, να υποστηρίξει ορισμένο θέμα προς ψήφιση ή να ψηφίσει με ορισμένο τρόπο. Παρατηρούμε στο σημείο αυτό ότι στην περίπτωση του πολιτικού προσώπου, ακόμη και η δωροληψία χάριν νόμιμης πράξης έχει μεγάλη ποινική απαξία, ώστε να τιμωρείται με κάθειρξη.

Όμως αξίζει να τονιστεί ότι σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Ν. 4254/2014 η ενέργεια ή η παράλειψη του πολιτικού αξιωματούχου περιορίζεται στο στενό κύκλο των αρμοδιοτήτων του (άρθρ. 159 παρ. 1 Π.Κ.) ή σε εκλογή ή ψηφοφορία που λαμβάνει μέρος (άρθρ. 159 παρ. 2 Π.Κ.) και δεν σχετίζεται με οποιαδήποτε πράξη ή παράλειψη που τελούνται επ' ευκαιρία της εκτελέσεως των καθηκόντων του ή όταν επωφελείται της θέσης που κατέχει, όπως ισχύει για τον υπάλληλο. Σημειώνεται όμως ότι αντικείμενο της ενέργειας ή της παράλειψης στο άρθρ. 159 παρ. 2 είναι ενέργεια ή παράλειψη μόνο για το μέλλον και δεν ισχύει αν έχει γίνει η ψηφοφορία ή η εκλογή.

Παρατηρούμε όμως ότι, είτε η πράξη ή η ενέργεια του πολιτικού αξιωματούχου είναι νόμιμη, είτε είναι παράνομη, δηλαδή είτε ανάγεται στα καθήκοντά του, είτε αντίκειται σε αυτά, η ποινική απαξία είναι η ίδια και σε κάθε περίπτωση ο δράστης τιμωρείται με κάθειρξη και χρηματική ποινή. Τούτο συμβαίνει διότι ο δικαστικός λειτουργός λόγω της θέσης που κατέχει τιμωρείται από τον νομοθέτη αυστηρότερα και η δωροδοκία ακόμη και για μια νόμιμη πράξη έχει αυξημένη ποινική απαξία, ώστε να τιμωρείται με ποινή καθείρξεως.⁷⁷

Όσον αφορά τα ωφελήματα, τα πολιτικά πρόσωπα οφείλουν να λειτουργούν ανεπηρέαστα. Πρόκειται για θεμελιώδη υποχρέωση και καθήκον που απορρέει από τη θέση τους, σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4619/2019. Στην περίπτωση όμως του πολιτικού αξιωματούχου δεν γίνεται αναφορά για αθέμιτο ωφέλημα, όπως στο άρθρ, 235 Π.Κ., αλλά η ενέργεια ή η παράλειψη μπορεί να συνίσταται σε οποιαδήποτε φύσης ωφέλημα που δεν δικαιούται.

Συμπερασματικά, η εξαγορά πολιτικού προσώπου διαβρώνει τη λειτουργία της νομοθετικής εξουσίας και χειραγωγεί την πολιτική στα συμφέροντα ισχυρών παραγόντων της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Γι' αυτό αντικείμενο προστασίας στην περίπτωση του άρθρ. 159 Π.Κ. είναι η γνησιότητα, το ειλικρινές και το ανεπηρέαστο των αποφάσεων των πολιτικών σωμάτων και συγκεκριμένα της Βουλής ή κάποιας

⁷⁷ Χατζηκώστας, ο.π., σ.625.

επιτροπής δημοτικού ή περιφερειακού συμβουλίου.⁷⁸ Επιπλέον, η ποινική απαξίωση της συγκεκριμένης συμπεριφοράς διασφαλίζει την εμπιστοσύνη των πολιτών στην αμερόληπτη στάση των πολιτικών αξιωματούχων.

Τούτων δοθέντων προκύπτει η αυξημένη απαξία της δωροληψίας πολιτικού προσώπου με την αυστηρότερη ποινική μεταχείριση, λόγω της θέσης των πολιτικών προσώπων στη νομοθετική εξουσία και την περαιτέρω προσβολή της λειτουργίας της από τις πράξεις και παραλείψεις τους.

Γ. ΔΩΡΟΛΗΨΙΑ ΚΑΙ ΔΩΡΟΔΟΚΙΑ ΣΤΟΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Το αδίκημα της δωροληψίας και της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα τυποποιείται στο άρθρο 396 ΠΚ. Η κρατούσα στη θεωρία άποψη υποστηρίζει ότι το έννομο αγαθό που προστατεύεται μέσω της ποινικοποίησης της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα είναι η υποχρέωση πίστης του εργαζομένου προς τον εργοδότη του. Σύμφωνα με άλλες θεωρίες προστατεύεται η αποτροπή της νόθευσης του ελεύθερου ανταγωνισμού στο χώρο της επαγγελματικής δράσης, το αχρημάτιστο των επαγγελματικών ενεργειών ως υπαρκτικό στοιχείο της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης⁷⁹ και η περιουσία της ιδιωτικής επιχείρησης.

⁷⁸ Χαραλαμπίκης Αρ., Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία κατ' άρθρο, Τόμος 1^{ος}, Αθήνα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σ. 1393.

Η αντικειμενική υπόσταση του άρθρου 396 ΠΚ θεμελιώνεται σε μία παράνομη συμφωνία μεταξύ του εργαζομένου στον ιδιωτικό τομέα και του δωροδοκούντος τρίτου. Η συμφωνία αυτή αφορά αποκλειστικά μελλοντικές πράξεις ή παραλείψεις του εργαζομένου, οι οποίες πρέπει να τελούνται κατά παράβαση των καθηκόντων που απορρέουν από τη θέση ή τη σχέση εργασίας του. Απαραίτητο στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης αποτελεί, επίσης, η ύπαρξη ανταλλακτικής σχέσης μεταξύ του αθέμιτου ωφελήματος και της συμπεριφοράς που ο εργαζόμενος αναλαμβάνει να εκδηλώσει.

Το άρθρο 396 ΠΚ ορίζει ότι «1. Με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή, τιμωρείται όποιος εργάζεται ή παρέχει υπηρεσίες με οποιαδήποτε ιδιότητα ή σχέση στον ιδιωτικό τομέα και, κατά την άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, ζητεί ή λαμβάνει, άμεσα ή έμμεσα, οποιασδήποτε φύσης αθέμιτο ωφέλημα για τον ίδιο ή για άλλον ή δέχεται υπόσχεση τέτοιου ωφελήματος ως αντάλλαγμα για ενέργεια ή παράλειψή του κατά παράβαση των καθηκόντων του, όπως αυτά διαγράφονται από τον νόμο, ή προκύπτουν από τη φύση της θέσης ή της υπηρεσίας του. 2. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και όποιος, κατά την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας, υπόσχεται, προσφέρει ή παρέχει, άμεσα ή έμμεσα, οποιασδήποτε φύσης αθέμιτο ωφέλημα σε πρόσωπο που εργάζεται ή παρέχει υπηρεσίες με οποιαδήποτε ιδιότητα στον ιδιωτικό τομέα, για τον ίδιο ή για τρίτον, για ενέργεια ή για παράλειψη κατά παράβαση των ως άνω καθηκόντων του.».

Δ. ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΕΣΟΔΩΝ ΑΠΟ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, γνωστή και ως ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, αφορά τη διαδικασία μέσω της οποίας τα παράνομα αποκτηθέντα περιουσιακά στοιχεία αποκτούν μια φαινομενικά νόμιμη προέλευση. Τα άτομα ή οι οργανώσεις που αποκομίζουν οικονομικά οφέλη από εγκληματικές δραστηριότητες επιδιώκουν να αποκρύψουν την πραγματική προέλευση των κεφαλαίων τους, ώστε να μπορούν να τα επενδύσουν, να τα διακινήσουν ή να τα χρησιμοποιήσουν χωρίς να προκαλέσουν την προσοχή των αρμόδιων ελεγκτικών και διωκτικών αρχών. Με τον τρόπο αυτό, τα παράνομα έσοδα ενσωματώνονται στη νόμιμη οικονομία και καθίστανται ευκολότερα αξιοποιήσιμα.

Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος αφορά τις ενέργειες που γίνονται, προκειμένου να συγκαλυφθεί η μορφή και η προέλευση των εσόδων από εγκληματικές πράξεις.⁸⁰ Με το ξέπλυμα επιχειρείται η διατήρηση των παράνομων κερδών με την προώθησή τους σε νόμιμες λειτουργίες και λαμβάνει χώρα είτε στην τραπεζική βιομηχανία, δηλαδή σε υπεράκτιες εταιρείες, είτε σε μη τραπεζικούς οικονομικούς φορείς.

Ειδικά σήμερα υπάρχει πληθώρα μέσων και τεχνικών απόκρυψης περιουσιακών στοιχείων στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Αφενός το χρηματοπιστωτικό σύστημα παρέχει δυνατότητες μέσα από τα πολλά προϊόντα του, όπου με το απόρρητο και τις πολύπλοκες διαδικασίες των

⁸⁰ Νάμιας Ο., ΠοινΧρ. 2007, σ. 122.

συναλλαγών εξασφαλίζεται η μυστικότητα τους και η απόκρυψη της ταυτότητας των συναλλασσόμενων προσώπων. Έτσι, μέσα από διαύλους ροής των χρημάτων αποκρύπτονται οι πηγές από τις οποίες αποκτώνται τα χρήματα αυτά.⁸¹ Αφετέρου μέσω των επιλογών που το εταιρικό δίκαιο παρέχει μέσα από διαφορετικά νομικά μορφώματα, όπως εξωχώριες εταιρείες, θυγατρικές, καταπιστεύματα. Με την ίδρυση και λειτουργία των υπεράκτιων εταιρειών στους λεγόμενους φορολογικούς παραδείσους. Σε αυτούς, μέσω απλών και γρήγορων διαδικαστικών ενεργειών, οι οποίες έχουν μικρό κόστος και φορολόγηση, διασφαλίζεται το τραπεζικό και το φορολογικό απόρρητο.

Στους φορολογικούς παραδείσους διακινούνται μεγάλα χρηματικά ποσά με χαμηλούς φορολογικούς συντελεστές. Παράλληλα, οι μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες παραμένουν στο απυρόβλητο των μέτρων και πολιτικών που θεσπίζονται για την αντιμετώπισή τους⁸², ενώ συγχρόνως τα κράτη προέλευσης των εταιρειών χάνουν τεράστια έσοδα. Από την άλλη πλευρά, οι τράπεζες ενδιαφέρονται αποκλειστικά και μόνο για το κέρδος, επομένως δεν τις αφορά η παράνομη ή η νόμιμη προέλευση των χρημάτων. Ως εκ τούτου η πληροφορία προέλευσης και μεταβίβασης των χρημάτων αποκρύβεται και η ανακάλυψη της διαδρομής του χρήματος είναι δύσκολη συνήθως, δε, καταλήγει σε μαύρες τρύπες.⁸³

⁸¹ Ruggiero V., *Dirty money: On financial delinquency*, Oxford University Press, σσ. 200-228.

⁸³ Μιχαλοπούλου Ελ., «Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης», στο *Εγκλήματα των ισχυρών*, Επιμέλεια, Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ. Παπαχαράλαμπος, Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σ. 336.

Στο άρθρο 1 του Ν. 4557/20218 για την πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, ορίζεται ότι σκοπός του νόμου είναι η πρόληψη και η καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα, καθώς και η προστασία του χρηματοπιστωτικού συστήματος από τους κινδύνους που οι δραστηριότητες αυτές ενέχουν. Η ρύθμιση στοχεύει κυρίως στην προστασία υπερατομικού εννόμου αγαθού και αφορά την απονομή της δικαιοσύνης.

5) ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Για τα εγκλήματα των ισχυρών και τη διαφθορά δεν φαίνεται να υπάρχει συμφωνία μεταξύ των εγκληματολόγων τουλάχιστον ως προς την αφετηρία τους. Η εγκληματολογία ερευνά την πράξη, τον δράστη, τις σχέσεις αλληλεπίδρασης μεταξύ τους και με το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο καθώς και τους τρόπους αντιμετώπισης του εγκληματικού φαινομένου.

Στα εγκλήματα των ισχυρών βρίσκουν έρεισμα οι απόψεις του Sutherland που διατυπώθηκαν αρκετές δεκαετίες πριν αρχίσει η συζήτηση για τα εγκλήματα των ισχυρών και τα εγκλήματα της εξουσίας. Ήδη από τη δεκαετία του 1940, ο Sutherland ανέπτυξε τη θεωρία για το έγκλημα και εγκληματία του λευκού κολάρου. Το έγκλημα δεν είναι αποκλειστικά και μόνο «προνόμιο» των χαμηλών στρωμάτων, αλλά αφορά και τους οικονομικά ισχυρούς.

Σε έρευνα που διενήργησε την οποία δημοσίευσε το έτος 1949 σχετικά με τις εκδοθείσες δικαστικές αποφάσεις στις Η.Π.Α. που αφορούσαν 70 μεγάλες εταιρείες κατέληξε ότι το έγκλημα του λευκού κολλάρου διαπράττεται από τις μεγάλες εταιρείες, χαρακτηρίζοντάς το μάλιστα ως μια μορφή οργανωμένου εγκλήματος.⁸⁴

Σύμφωνα με τη θεωρία του λευκού κολλάρου, το έγκλημα διαπράττεται και από άτομα με υψηλό κύρος και κοινωνική θέση στα πλαίσια της εγκληματικής τους δραστηριότητας και όχι μόνο από τα χαμηλά κοινωνικά και οικονομικά στρώματα. Το βασικό χαρακτηριστικό του εγκλήματος του λευκού κολλάρου είναι η παραβίαση της εμπιστοσύνης που χαρακτηρίζει τις επιχειρηματικές σχέσεις.⁸⁵ Αξιοσέβαστοι επιχειρηματίες, υποστηρίζει ο Sutherland, οι οποίοι απολαμβάνουν την ευρεία αποδοχή του κοινωνικού συνόλου ένεκα της επαγγελματικής και οικονομικής τους θέσης, είναι δυνατόν να εγκληματούν. Μάλιστα η προκαλούμενη οικονομική και κοινωνική βλάβη είναι μεγαλύτερη σε σύγκριση με το κοινό έγκλημα. Με τον Sutherland φωτίζονται οι αθέατες πλευρές των πλουσίων και το έγκλημα διαχέεται σε όλα τα

⁸⁴ Βιδάλη, Πέρα από τα όρια, σ.132.

⁸⁵ Βιδάλη Σ., Εισαγωγή στην εγκληματολογία, 2^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2022, σ. 69.

κοινωνικοοικονομικά επίπεδα,⁸⁶ ενώ αφορά όλες τις κοινωνικές τάξεις και όλα τα εισοδήματα.⁸⁷

Σημαντική είναι επίσης η θεωρία του Sutherland για τη διαφορική συναναστροφή, η οποία υποστηρίζει ότι η εγκληματική συμπεριφορά μαθαίνεται στα πλαίσια κλειστών ομάδων μέσω της αλληλεπίδρασης με άλλους κοινωνούς,⁸⁸ εξετάζοντας τους μηχανισμούς μάθησης και διαφοροποίησης των κοινωνικών ομάδων.⁸⁹ Ο Sutherland διατύπωσε την άποψη ότι η μάθηση του εγκλήματος περιλαμβάνει δύο στάδια, το θεωρητικό και το πρακτικό. Στο μεν πρώτο τα άτομα ορθολογιστικά καλλιεργούν τη στόχευση του εγκλήματος με την πεποίθηση ότι δε διαπράττουν κανένα έγκλημα και στο δεύτερο στάδιο μαθαίνουν τις τεχνικές διάπραξης του εγκλήματος.⁹⁰

Οι οικονομικά εύρωστοι αναπτύσσουν σχέσεις μεταξύ τους και αλληλοεπιδρούν με πολιτικούς, κρατικούς φορείς και πολυεθνικές εταιρείες. Η πρακτική αυτή δεν αποτελεί εξαίρεση, αλλά πρόκειται για μια κανονικότητα για τους ισχυρούς. Κύριο γνώρισμά της, αναφέρει ο Sutherland, είναι η αθεατότητα και η ατιμωρησία. Μάλιστα η

⁸⁶ Κουλούρης Ν., «Διαταξικές και ενδοταξικές διαστάσεις της κοινωνικής κατασκευής του εγκλήματος», σε Βιδάλη, Σ., Κουλούρη, Ν., Χ. Παπαχαραλάμπους, Χ., *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Ε.Α.Π., 2019, σ. 23.

⁸⁷ Κουλούρης, ο.π., σ.24.

⁸⁹ Βιδάλη, ο.π., σ. 65-66.

⁹⁰ Βασιλαντωνοπούλου Β., *Λευκά κολάρα και οικονομικό έγκλημα*, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2014, σ. 64.

αλληλεπίδραση αυτή έχει ως αποτέλεσμα την αδρανοποίηση του κοινωνικού ελέγχου, λόγω της «συγγένειας» των εγκληματιών του λευκού κολλάρου με τους θεσμικούς εκφραστές της εξουσίας, συντελώντας στη μη εγκληματοποίησή του.⁹¹

Στη συνέχεια ο Merton διατύπωσε την άποψη ότι η βασική λειτουργία του πολιτικού συστήματος συνίσταται στη διαφθορά των πολιτικών.⁹² Ανέφερε ότι για την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου χρησιμοποιούνται ακόμη και παράνομα μέσα και αυτό συμβαίνει κυρίως όταν η διαπλοκή των οικονομικών συμφερόντων με την πολιτική εξουσία θεωρείται κοινή πρακτική.

Το έτος 1938 υποστήριξε την έννοια της ανομίας για τα οικονομικά εγκλήματα, τονίζοντας την ανισορροπία μεταξύ πολιτισμικών στόχων και κοινωνικών μέσων και υποστήριξε ότι όλα ρυθμίζονται με βάση την αρχή του ωφελιμισμού και του κέρδους, όπως επιτάσσει η οικονομία των αγορών. Όμως για να επιτευχθεί ο στόχος που συνίσταται στην απόκτηση χρημάτων, τα κοινωνικά μέσα δεν προσφέρονται σε όλους. Η έλλειψη αυτή έχει ως αποτέλεσμα να υπάρχει σύγκρουση μεταξύ στόχων και μέσων και να προκαλείται η ανομία. Η ανομία δηλαδή προκαλείται από τη σύγκρουση μεταξύ των κυρίαρχων πολιτισμικών στόχων και των μέσων που διατίθενται για την επίτευξη των στόχων.

⁹¹ Βασιλαντωνοπούλου, ο.π., σ.66.

⁹² Βιδάλη, ο.π., σ.52.

Για το λόγο αυτό χρησιμοποιούνται αθέμιτα ή παράνομα μέσα για την κατάκτηση του σκοπού. Όταν όμως δίνεται υπερβολική σημασία στην επίτευξη των κυρίαρχων στόχων και παραμερίζεται η αξία της θεσμικής νομιμότητας, οι κανόνες αποδυναμώνονται και χάνουν το κύρος τους με αποτέλεσμα την επικράτηση της ανομίας. Μάλιστα ο Merton υποστήριξε ότι η ιδιαίτερη προσκόλληση των ανθρώπων να κατακτήσουν τους στόχους τους, τους απομακρύνει συναισθηματικά από τη τήρηση των κανόνων.⁹³

Σε συνέχεια των παραπάνω διατύπωσε διάφορες λύσεις για την επίτευξη των στόχων, όπως η προσαρμογή, η καινοτομία, η τυπολατρεία, ο αναχωρητισμός και η επανάσταση. Στην παρούσα εργασία μας ενδιαφέρει η καινοτομία, σύμφωνα με την οποία ενώ τα άτομα αποδέχονται τους πολιτισμικούς στόχους, δεν χρησιμοποιούν τα νόμιμα μέσα για την επίτευξη τους, καταφεύγοντας σε εναλλακτικούς τρόπους επίτευξή τους, οι οποίοι παραβιάζουν τους νομικούς κανόνες.

Κατ' αυτόν τον τρόπο καθιερώνεται η ανομία, η οποία αποτελεί την κύρια πηγή παρέκκλισης και νομιμοποιείται από τους κοινωνικούς θεσμούς. Στο σημείο αυτό ο Merton τονίζει ότι η ατιμωρησία και η ελάφρυνση της συνείδησης οδηγούν στην καινοτομία, η οποία συνίσταται στην αποδοχή των στόχων και στη χρησιμοποίηση παράνομων μέσων για την υλοποίησή τους.

⁹³ Βιδάλη, ο.π., σ. 75.

Ο Merton υποστηρίζει ότι οι κοινωνικές δομές επιτελούν λειτουργίες που μπορεί να είναι λειτουργικές, δυσλειτουργικές ή ουδέτερες ως προς το κοινωνικό σύνολο. Επιπλέον, διακρίνει τις λειτουργίες σε έκδηλες και λανθάνουσες. Όταν οι θεσμοί δεν εκπληρώνουν επαρκώς τις επίσημες λειτουργίες τους, συνεχίζουν να συμβάλλουν στη διατήρηση του κοινωνικού συστήματος μέσω των λανθανουσών λειτουργιών τους. Έτσι, η σταθερότητα του συστήματος ενισχύεται όχι μόνο από τους επίσημους θεσμούς, αλλά και από άτυπα δίκτυα και εξωθεσμικούς μηχανισμούς εξουσίας που λειτουργούν υποστηρικτικά.

Σημαντική είναι επίσης η δομολειτουργική προσέγγιση του Merton. Ο Merton διατύπωσε τη θεωρία της πολιτικής μηχανής, υποστηρίζοντας ότι κάθε κοινωνική δομή επιτελεί συγκεκριμένες λειτουργίες που μπορεί να είναι λειτουργικές, ουδέτερες ή δυσλειτουργικές. Όταν οι θεσμοί δεν εκπληρώνουν επαρκώς τις επίσημες λειτουργίες τους και αποτυγχάνουν στο ρόλο τους δεν καταργούνται, αλλά συνεχίζουν να συμβάλλουν στη διατήρηση του κοινωνικού συστήματος μέσω των λανθανουσών λειτουργιών τους. Με τον τρόπο αυτό δεν εξυπηρετούνται μεν οι επίσημες λειτουργίες σύμφωνα με τον σκοπό τους, λειτουργούν όμως εξισορροπητικά για το σύστημα, αφού έτσι επιτυγχάνεται και εξασφαλίζεται η σταθερότητά του. Η σταθερότητα δηλαδή του συστήματος ενισχύεται όχι μόνο από τους επίσημους θεσμούς, αλλά και από άτυπα δίκτυα και εξωθεσμικούς μηχανισμούς εξουσίας που λειτουργούν υποστηρικτικά. Οι ομάδες οι οποίες εξυπηρετούν τις λανθάνουσες λειτουργίες δίνουν συναίνεση για τη διατήρηση του

συστήματος και έτσι η μικρομεσαία διαφθορά νομιμοποιεί τη μεγάλη διαφθορά.⁹⁴ Η εγκληματικότητα των ισχυρών με την προσέγγιση της θεωρίας του Merton για την πολιτική μηχανή μέσω της επιχειρηματικής δράσης ή της πολιτικής εξουσίας με κίνητρο την απόκτηση κέρδους συνδέεται με την έννοια της διαφθοράς.⁹⁵

Τόσο ο Satherlad, όσο και ο Merton αν και έβαλαν τα θεμέλια για την εξέλιξη της εγκληματολογίας, εντούτοις δεν κατάφεραν τελικά να προχωρήσουν περαιτέρω και να εστιάσουν όπως έπραξε η κριτική εγκληματολογία στις πολιτικές δομές του συστήματος και τη λειτουργία του ποινικοκατασταλτικού συστήματος.⁹⁶

Στην συνέχεια τη δεκαετία του 1990 οι Michalowski και Kramer εισήγαγαν την έννοια του κρατικού –εταιρικού εγκλήματος. Σύμφωνα με τον ορισμό που οι ίδιοι έδωσαν, «το κρατικό – εταιρικό έγκλημα αφορά παράνομες ή βλαπτικές δράσεις που προκύπτουν από την αμοιβαία διάδραση μεταξύ πολιτικών και πρακτικών προς επίτευξη σκοπών ενός ή περισσότερων θεσμών οικονομικής παραγωγής και διανομής».⁹⁷

Τα συγκεκριμένα εγκλήματα ανήκουν στα εγκλήματα των ισχυρών με βασικά χαρακτηριστικά την κατάχρηση εξουσίας και την επιρροή στη διαμόρφωση του νόμου. Πλέον δεν εξετάζονται μεμονωμένα, όπως

⁹⁶ Κουλούρης, ο.π., σ. 33.

⁹⁷ Kramer R.C. & Michalowski R.J. & Kauzlarich D., The origins and development of the concept and theory of state corporate crime. Crime and Delinquency, Vol.48 No. 2, 2002, σσ. 263-282

γινόταν μέχρι τότε, αλλά μέσα από την αλληλεπίδραση του κράτους και των επιχειρήσεων, δύο πλευρών οι οποίες δεν είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους. Μάλιστα η αλληλεπίδραση αυτή είναι μακροπρόθεσμη, έχουν συνεργασία και κοινούς στόχους, ενώ η μια πλευρά έχει ανάγκη την άλλη. Καμία επιχειρηματική δραστηριότητα δεν μπορεί να ευδοκιμήσει χωρίς τη στήριξη του κράτους και καμία κυβέρνηση δεν μπορεί να μην εξαρτάται από την επιχειρηματική δραστηριότητα για την παροχή αγαθών και υπηρεσιών.⁹⁸ Μεταξύ παρανομίας και νομιμότητας υπάρχουν γκρίζες ζώνες με ρευστά όρια και γι' αυτό είναι δυσχερής η ανίχνευσή τους.

Αυτό καθίσταται εφικτό, όπως και στην περίπτωση της SIEMENS, με ένα δίκτυο άτυπων πληρωμών προς πολιτικά κόμματα, κυβερνητικά στελέχη και τη διοίκηση μέσω ενός πολύπλοκου δικτύου εξωχώριων εταιρειών, χάριν καλλιέργειας ευνοϊκού κλίματος.⁹⁹ Αυτές οι κοινές ενέργειες κρατικών φορέων και εταιρειών αποκαλύπτουν τα άτυπα δίκτυα και την αλληλεπίδραση πολιτικών και οικονομικών οργανώσεων με αποτέλεσμα σοβαρές κοινωνικές βλάβες. Μάλιστα, σύμφωνα με τη διάκριση του εταιρικού κρατικού εγκλήματος των Michalowski και Kramer, η περίπτωση SIEMENS εντάσσεται τόσο στο εταιρικό έγκλημα που διαπράττεται με την πρωτοβουλία του κράτους, όσο και σε αυτό που διευκολύνεται από το κράτος.

⁹⁸ Kramer & Michalowski, ο.π.

⁹⁹ Γασπαρινάτου, 2019, σ. 159.

Αργότερα, οι Michalowski και Aulete φέρνουν στο προσκήνιο την παθητική διάσταση του κρατικού – εταιρικού εγκλήματος. Εκτός από την ενεργητική οπτική, το κρατικό – εταιρικό έγκλημα μπορεί να τελεστεί από την πλευρά του κράτους και με παράλειψη. Επομένως, το κράτος είτε υποβοηθά, είτε διευκολύνει το έγκλημα μέσα από πρακτικές αδρανοποίησης και εξουδετέρωσης του κοινωνικού ελέγχου.¹⁰⁰

Στην συνέχεια, η κριτική εγκληματολογία προβάλλει την ταξική λειτουργία του ποινικοκατασταλτικού συστήματος σε όλες τις βαθμίδες της απονομής της δικαιοσύνης και σε όλη τη διαδικασία.¹⁰¹ Στην αρχή με κύριους εκφραστές τον Chambliss και τον Quinney, το ενδιαφέρον στράφηκε στους δομικούς παράγοντες που συγκροτούν τα εταιρικά εγκλήματα και τα εγκλήματα του κράτους¹⁰² και εστίασαν επηρεασμένοι από τη μαρξιστική αντίληψη στην πολιτική διάσταση του εγκληματικού φαινομένου. Αυτοί εισήγαγαν την πολιτική διάσταση της ατιμωρησίας και της κατασκευής του νόμου. Η μη θεατότητα των εγκλημάτων αυτών ευνοεί και τη μεγάλη ανοχή¹⁰³ και καθιερώνεται ως απαραίτητη και αναγκαία συνθήκη, ώστε η επιχείρηση να μπορεί ν' αντέξει τον έντονο ανταγωνισμό εντός του καπιταλιστικού συστήματος.

¹⁰⁰ Γασπαρινάτου Μ., «Έγκλημα και εξουσίες στο ελληνικό κράτος. Η γκρίζα ζώνη της νομιμότητας» στο Έγκλημα και εξουσίες στο ελληνικό κράτος, Αντιγόνη: Το ερώτημα, τόμος 1 τεύχος, 2021, σ. 114.

¹⁰¹ Κουλούρης, ο.π., σ.33.

¹⁰² Βιδάλη, ο.π., σ.134.

¹⁰³ Βιδάλη, Σεμινάριο «Καταπολέμηση της διαφθοράς σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα», Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών, 19-20 Μαρτίου 2024, σ. 5 [σύνδεσμος;].

Ειδικότερα, ο Chambliss ασχολήθηκε εντατικά με τη διαφθορά, τα εγκλήματα των ισχυρών ομάδων εξουσίας και το οργανωμένο έγκλημα,¹⁰⁴ τονίζοντας με έμφαση ότι ενασχόληση με την παρανομία των νόμιμων επιχειρήσεων είναι πολύ μεγαλύτερη απ' όσο νομίζουμε. Διεύρυνε την έννοια του εγκλήματος του λευκού κολλάρου, την οποία αρχικά είχε διατυπώσει ο Sutherland, εισάγοντας την έννοια του κρατικού οργανωμένου εγκλήματος. Στον ορισμό που έδωσε για το εν λόγω έγκλημα συμπεριέλαβε το κρατικό έγκλημα, τα εγκλήματα του λευκού κολλάρου και το οργανωμένο έγκλημα, τα οποία μελέτησε σαν ενιαίο έγκλημα.¹⁰⁵ Τόνισε ότι το status δεν έχει καμία σχέση με τη διάπραξη του εγκλήματος, το οποίο σχετίζεται αποκλειστικά με την απονομή της δικαιοσύνης.¹⁰⁶

Υποστήριξε ιδιαιτέρως τη σχέση μεταξύ εξουσίας, πολιτικής και εγκλήματος και τη συμβίωση της νομιμότητας με την παρανομία,¹⁰⁷ ενώ διατύπωσε την άποψη ότι η ατιμωρησία είναι αποτέλεσμα πολιτικής απόφασης.¹⁰⁸ Η διαφθορά σύμφωνα με τον Chambliss λειτουργεί υποστηρικτικά για το σύστημα, ενώ οι οικονομικές και πολιτικές δομές του καπιταλισμού, καθώς και οι αντιφάσεις του παράγουν το φαινόμενο της διαφθοράς.

¹⁰⁴ Βιδάλη, Εισαγωγή στην εγκληματολογία, σ. 150.

¹⁰⁵ Βιδάλη, ο.π., σ.134.

¹⁰⁶ Βασιλαντωνοπούλου, ο.π., σ. 134.

¹⁰⁷ Κουλούρης, ο.π., σ.32.

¹⁰⁸ Βασιλαντωνοπούλου, ο.π., σ.130.

Υποστήριξε ότι ο νόμος αντανακλά τα συμφέροντα εκείνων που είναι ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής ή τα ελέγχουν¹⁰⁹ και ότι μεταξύ του εγκλήματος και του ποινικού νόμου υπάρχει μια διαλεκτική σχέση.¹¹⁰ Συνδύασε τη διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα με τις δομές τις εξουσίες και τόνισε ότι η πολιτική εξουσία υποτάσσεται στα προτάγματα της οικονομικής εξουσίας. Έκανε λόγο για τη μεσιτεία στην επαφή με τον κρατικό μηχανισμό.¹¹¹ Ο Becker στο έργο του αναφέρεται σε «σύστημα μεσιτείας», στο οποίο η δωροδοκία θεωρείται δεδομένο και διαρθρωτικό στοιχείο της επιλεκτικής διαδικασίας του νόμου. Υπάρχουν δηλαδή συγκεκριμένα πρόσωπα τα οποία αναλαμβάνουν να δωροδοκήσουν τους εφαρμοστές του νόμου, ώστε τα υψηλά υφιστάμενα πρόσωπα να τύχουν ευνοϊκής μεταχείρισης.

Από την πλευρά του ο Quinney τόνισε ότι το έγκλημα σχετίζεται αποκλειστικά με την απονομή της δικαιοσύνης¹¹² και υποστήριξε ότι υπάρχουν εξωνομικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη λειτουργία της.¹¹³ Σχολίασε επίσης τον υποκειμενισμό των δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργών, που συνεπάγεται τον επηρεασμό της κρίσης τους σχετικά με το κάθε φορά συλλεγόμενο αποδεικτικό υλικό, κάτι που σημαίνει ότι και

¹⁰⁹ Βιδάλη, Σ. "Η Κριτική Εγκληματολογία μέσα από τη διαδρομή του William Chambliss", *The Art of Crime*, Μάιος 2018, διαθέσιμο στο: <https://theartofcrime.gr/η-κριτική-εγκληματολογία-μέσα-από-τη-δ/>

¹¹⁰ Chambliss W., 'On Lawmaking', *British Journal of Law and Society*, v.6/2 (1979), σ. 161.

¹¹¹ Θέμα: Σεμινάριο «Καταπολέμηση της διαφθοράς σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα», Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών, 19-20 Μαρτίου 2024, σ. 8.

¹¹² Βασιλαντωνοπούλου, ο.π., σ.134.

¹¹³ Quinney R., *The social reality of crime*. New Brunswick and London. Transaction Publishers, 2008, σ. 137.

οι ίδιοι επηρεάζουν την εξέλιξη της υπόθεσης ανάλογα με τον τρόπο διεξαγωγής της έρευνας και της υποβολής των ερωτήσεων.

Εκτός των παραπάνω, εισήγαγε την έννοια των εγκλημάτων κυριαρχίας, τα οποία αντανakλούν τις σύγχρονες αντιθέσεις του καπιταλιστικού συστήματος και συνυφαίνονται με την εξουσία και τις δομές της. Υποστήριξε ότι ο νόμος αποκτά πολιτική διάσταση¹¹⁴ και χρησιμοποιείται από το κράτος για να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα της κυρίαρχης οικονομικής τάξης, ενώ χρησιμοποιείται ως μέσο εδραίωσης και διατήρησης πολιτικών και οικονομικών συσχετισμών.

Επομένως σύμφωνα με τον Quinney οι εννοιολογήσεις του εγκλήματος είναι μια πολιτική διαδικασία μέσω της οποίας προωθούνται ειδικότερα συμφέροντα.¹¹⁵ Απομυθοποίησε την ουδετερότητα του νόμου και της δικαιοσύνης αναφέροντας ότι το καπιταλιστικό κράτος προστατεύεται από το καπιταλιστικό σύστημα δικαιοσύνης. Ειδικότερα ανέφερε ότι «το κράτος έχει διαμορφώσει μια συμβιωτική σχέση με τα μονοπώλια του ιδιωτικού τομέα».¹¹⁶

6) Η ΑΤΙΜΩΡΗΣΙΑ ΤΩΝ ΙΣΧΥΡΩΝ

Η εξέταση της υπόθεσης καταδεικνύει ότι συγκεντρώνει τα βασικά εννοιολογικά χαρακτηριστικά του εγκλήματος του λευκού κολάρου και

¹¹⁴ Βασιλαντωνοπούλου, ο.π., σ.138.

¹¹⁵ Βιδάλη, Εισαγωγή στην εγκληματολογία, σ. 130.

¹¹⁶ Βιδάλη, ο.π., σ. 154.

του κρατικού-εταιρικού εγκλήματος. Οι αποδιδόμενες πράξεις συνδέονται με πρόσωπα που κατείχαν θέσεις πολιτικής εξουσίας και αφορούν φαινόμενα διαφθοράς στο πλαίσιο δημοσίων συμβάσεων. Πρόκειται για εγκληματικές συμπεριφορές, οι οποίες διαπράττονται μέσω της κατάχρησης της εξουσίας και δεν υπάγονται στην κοινή εγκληματικότητα. Παράλληλα, η ποινική τους μεταχείριση αναδεικνύει τη σημασία του παράγοντα της εξουσίας, καθώς οι δικαστικές διαδικασίες χαρακτηρίστηκαν από μακροχρόνια διάρκεια χωρίς κανέναν από τους κατηγορούμενους να καταδικαστεί και να εκτίσει ποινή.

Η εξουσιαστική παρέμβαση περιορίζει την αποτελεσματικότητα των μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου, επιτρέποντας είτε την αποφυγή της διερεύνησης υποθέσεων που εμπλέκουν πολιτικά και κρατικά στελέχη είτε την άμεση συγκάλυψή τους.¹¹⁷ Η σχέση αλληλεξάρτησης οικονομίας και πολιτικής εμφανίζεται κυρίως στο χώρο της ποινικής δικαιοσύνης. Κύριο χαρακτηριστικό αυτής της σχέσης είναι η επιλεκτικότητα του ποινικού συστήματος στα εγκλήματα των ισχυρών με αποτέλεσμα την ατιμωρησία τους. Διακρίνεται αφενός στη διαδικασία της ποινικής τυποποίησης και αφετέρου στη διαδικασία της εφαρμογής του νόμου και το αποτέλεσμα της είναι η ατιμωρησία των δραστών.

Α) ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ

Όσον αφορά τη σχέση μεταξύ οικονομικών συμφερόντων και πολιτικής εξουσίας η επιλεκτικότητα είναι έντονη στον τομέα της νομοθέτησης με

¹¹⁷ Γασπαρινάτου Μ., «Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων» στο Εγκλήματα Ισχυρών, Επιμέλεια Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαραλάμπους Χ., Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σ. 175.

την απουσία συγκεκριμένων εγκλημάτων από τον Ποινικό Κώδικα και τους ειδικούς ποινικούς νόμους ή με την μετατροπή εγκλημάτων κακουργηματικού χαρακτήρα σε εγκλήματα πλημμεληματικής μορφής με αποτέλεσμα είτε την επιεική μεταχείρισή των δραστών, είτε την παραγραφή των εγκλημάτων. Ο νόμος είναι το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας επιλογής που επιτελείται από το νομοθετικό σώμα και αποτελεί μια νομική κατασκευή.¹¹⁸ Προστατεύει τα συμφέροντα των ισχυρών οι οποίοι έχουν τη δύναμη, όσο και την πρόσβαση να επηρεάσουν τη πολιτική εξουσία. Το οξύμωρο σχετικά με τα εγκλήματα των ισχυρών είναι ότι ενώ παραβιάζουν το νόμο, ασκούν επιρροή στη διαμόρφωσή του.¹¹⁹

Η κριτική εγκληματολογία υποστηρίζει ότι η κυρίαρχη τάξη κατασκευάζει τους κανόνες και «ελέγχει» τους φορείς του κοινωνικού ελέγχου. Επομένως, η παρέκκλιση αποτελεί κοινωνική κατασκευή στην υπηρεσία των οικονομικά ισχυρών και λειτουργεί εγγυητικά για το

¹¹⁸ Βιδάλη, Εισαγωγή στην Εγκληματολογία, σ. 11.

¹¹⁹ Βιδάλη Σ., Όψεις της ανάκρισης σε υποθέσεις εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος, στο Εγκλήματα των ισχυρών, Επιμέλεια Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπος Χ., Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σ. 308.

σύστημα,¹²⁰ ενώ ο κοινωνικός έλεγχος που δημιουργεί τους κανόνες οδηγεί στην παραβατικότητα και όχι το αντίθετο.¹²¹

Οι ισχυροί λόγω της αλληλεπίδρασης με την πολιτική εξουσία επηρεάζουν τη διαδικασία κατασκευής του νόμου και γι' αυτό το βασικό γνώρισμα των εγκλημάτων των ισχυρών είναι η διαφθορά. Ως εκ τούτου ο νόμος δεν είναι αξιολογικά ουδέτερος, αλλά εκφράζει συσχετισμό δυνάμεων και συμφερόντων, ενώ σημαντική επίδραση έχει η μεταβλητή της εξουσίας. Επομένως, δεν είναι τα φυσικά δικαιώματα τα οποία προστατεύονται, αλλά το κυριότερο ενδιαφέρον του νόμου είναι η προστασία της οικονομικής και κοινωνικής τάξης.¹²²

Τούτων δοθέντων προκύπτει ότι το Ποινικό Δίκαιο αδυνατεί ν' αντιμετωπίσει την υψηλή και την μεγάλη διαφθορά, καθόσον οι ισχυροί επηρεάζουν την παραγωγή των νόμων.¹²³ Ο ποινικός νόμος και το ποινικοκατασταλτικό σύστημα δεν αντανakλούν ουδέτερους θεσμούς, αλλά εκφράζουν τις κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες. Με τον τρόπο αυτό

¹²⁰ Βασιλαντωνοπούλου Β., «Ιχνηλατώντας τη σύγχρονη πραγματικότητα: Εγκλήματα του λευκού κολάρου και ηθικοί πανικοί» σε Συνήγορος του Πολίτη, *Ηθικοί Πανικοί, Εξουσία και Δικαιώματα, Σύγχρονες προσεγγίσεις*, Επιμέλεια Βασίλης Καρύδης-Αθανάσιος Χουλιάρης, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2015, σ. 71.

¹²¹ Πανούσης, Γ., «Εισαγωγικά» στο *Όψεις Κοινωνικού Ελέγχου στην Ελλάδα, Ηθικοί Πανικοί, Ποινική Δικαιοσύνη*, Καρύδης Β., Εκδόσεις Σάκκουλα, 2010, σ. 34.

¹²² Βιδάλη, ο.π., σ. 48.

¹²³ Βιδάλη, Εισαγωγή στην Εγκληματολογία, σ.175.

συμβάλλουν στην προνομιακή μεταχείριση και στην ατιμωρησία των ισχυρών.

Στην υπόθεση SIEMENS η κυβέρνηση προχώρησε στην κατάργηση του άρθρου 263 Α Π.Κ. με το Ν. 4619/2019, το οποίο προέβλεπε την έννοια του υπαλλήλου, ώστε η έννοια του υπαλλήλου να προσδιορίζεται μόνο από το άρθρο 13 παρ. 1 στ. α Π.Κ.. Πιο συγκεκριμένα, πριν τη νομοθέτηση του Ν. 4619/2019 υπάλληλοι θεωρούνταν και όσοι ασκούσαν υπηρεσία εξυπηρέτησης δημοσίου συμφέροντος, σύμφωνα με το άρθρο 263 Α Π.Κ.¹²⁴ Επομένως, πριν τη θέσπιση του παραπάνω νόμου, οι εργαζόμενοι σε επιχειρήσεις ή οργανισμούς του κράτους, σε ΝΠΔΔ ή σε ΝΠΙΔ που εξυπηρετούσαν το κοινό είχαν την ιδιότητα του υπαλλήλου. Με την αλλαγή του νόμου καταργήθηκε η εν λόγω έννοια του υπαλλήλου και τα πρόσωπα τα οποία εργάζονταν σε επιχειρήσεις ή οργανισμούς του κράτους, σε ΝΠΔΔ ή σε ΝΠΙΔ τιμωρούνται στις περιπτώσεις διάπραξης του αδικήματος της δωροληψίας ή της δωροδοκίας σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 396 Π.Κ. που προβλέπει τη δωροληψία και τη δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα. Η απειλούμενη ποινή στην περίπτωση αυτή είναι ποινή φυλάκισης μέχρι πέντε έτη και συνεπώς έχει πλημμεληματικό χαρακτήρα. Κατ' ακολουθία το αδίκημα μετατράπηκε από κακούργημα σε πλημμέλημα και με την αλλαγή του νομοθετικού πλαισίου τα βασικά αδικήματα της δωροδοκίας παραγράφηκαν με αποτέλεσμα να αποδυναμωθεί η καταπολέμηση της διαφθοράς.

¹²⁴ Χαραλαμπίδης, ο.π., σ. 1591.

Αξίζει να σημειωθεί ότι πέντε μήνες μετά τη ψήφιση του παραπάνω νόμου απέκτησε η έννοια του υπαλλήλου πιο διευρυμένη μορφή με το Ν. 4637/2019 με τη διάταξη του άρθρου 237 Β Π.Κ. χωρίς όμως να έχει την ευρύτητα της έννοιας του υπαλλήλου σύμφωνα με την προηγούμενη διάταξη. Στο άρθρο 237 Β Π.Κ. περιλαμβάνεται κάθε ιδιωτική επιχείρηση στην οποία μετέχει το κράτος ως ιδιώτης, αλλά έχει ισχύ μόνο για τα αδικήματα της δωροληψίας και δωροδοκίας υπαλλήλου σύμφωνα με τα άρθρα 235 και 236 Π.Κ. και δεν ισχύει για τα υπόλοιπα υπηρεσιακά εγκλήματα. Σε κάθε περίπτωση όμως η εν λόγω διάταξη δεν καταλαμβάνει τα εγκλήματα δωροδοκίας και δωροληψίας υπαλλήλου, τα οποία τελέστηκαν πριν από την 18^η/11/2019, ο οποίος είναι ο χρόνος έναρξης ισχύος του Ν. 4637/2019.

Επίσης με το Ν. 4619/2019 καταργήθηκε ο Ν. 1608/1950 περί καταχραστών του Δημοσίου, ο οποίος προέβλεπε ποινή ισόβιας κάθειρξης για καταχραστές περιουσίας του Ελληνικού Δημοσίου, ΝΠΔΔ ή τραπεζών, εάν η ζημία υπερέβαινε το ποσό των 147.000 ευρώ. Η αρχική κατηγορία στην υπόθεση SIEMENS περιελάμβανε την επιβαρυντική περίπτωση του Ν. 1608/1950 περί καταχραστών του Δημοσίου και το Τριμελές Εφετείο Κακουργημάτων Αθηνών καταδίκασε τους κατηγορούμενους για κακουργηματικές πράξεις σε συνδυασμό με τις διατάξεις του Ν. 1608/1950. Στην κατ' έφεση δίκη όμως το Δικαστήριο έπαυσε την ποινική δίωξη για το συγκεκριμένο αδίκημα.

Περαιτέρω, ένα από τα σημαντικά ζητήματα στην υπόθεση SIEMENS ήταν η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων. Μέχρι το Ν. 5090/2024

δεν τυποποιούνταν στο δικανικό μας σύστημα η ποινική ευθύνη νομικών προσώπων, πλην συγκεκριμένων περιπτώσεων σε ειδικούς ποινικούς νόμους, όπως με το Ν. 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος, το Ν. 4139/2013 περί ναρκωτικών και του Ν. 4557/2018 για την πρόληψη και την καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Καθορίζονταν όμως διοικητικές κυρώσεις οι οποίες επιβάλλονταν από αρμόδιες φορολογικές αρχές, αλλά όχι από δικαστική αρχή. Επομένως, ακόμη και αν καταδικάζονταν τα φυσικά πρόσωπα – στελέχη της εταιρείας, η εταιρεία θα συνέχιζε κανονικά τη λειτουργία της, καθόσον δεν υπήρχε ο καταλογισμός στα νομικά πρόσωπα.

Με τον Ν. 5090/2024 τυποποιήθηκε στον Ποινικό Κώδικα η ποινική ευθύνη νομικών προσώπων (ΦΕΚ Α'30/23.02.2024) στο άρθρο 134. Συγκεκριμένα, ο Ν. 5090/2024 θεμελίωσε την ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων αναφορικά με τα αδικήματα της δωροδοκίας πολιτικών προσώπων (άρθρ. 159 Α Π.Κ.), δωροδοκίας υπαλλήλου (236 Π.Κ.), δωροδοκίας δικαστικών προσώπων (άρθρ. 237 παρ. 2-4 Π.Κ.) και εμπορίας επιρροής – μεσάζοντες (237 Α παρ. 2 Π.Κ.). Στα συγκεκριμένα αδικήματα καθιερώνεται η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων, η οποία είναι ανεξάρτητη από την οιαδήποτε αστική, πειθαρχική ή ποινική ευθύνη των φυσικών προσώπων. Μάλιστα, ποινική ευθύνη είναι δυνατόν να αποδοθεί στο νομικό πρόσωπο, ακόμη και στην περίπτωση που η ταυτότητα του δράστη-φυσικού προσώπου παραμένει άγνωστη, σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 135 Ποινικού Κώδικα.

Ένα ακόμη καίριο ζήτημα αποτέλεσε η ιδιωτική χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων που σχετίζεται με την αδιαφάνεια και την απουσία ελέγχου,¹²⁵ ενώ έχει απασχολήσει το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας για την εφαρμογή των διεθνών συμβάσεων κατά της διαφθοράς.¹²⁶ Ένας από τους σημαντικούς περιορισμούς διεθνώς είναι η απαγόρευση χρηματοδότησης από αλλοδαπούς φορείς.¹²⁷ Στην Ελλάδα το νομοθετικό πλαίσιο τροποποιήθηκε βάση μνημονικών δεσμεύσεων που προβλέπονταν στο Ν. 4336/2015.¹²⁸

Β) ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Εκτός όμως από την επιλεκτικότητα στη διαδικασία της νομοθέτησης, οι αλληλεπιδράσεις των πολιτικών φορέων με την οικονομική εξουσία εντοπίζονται στην αδρανοποίηση της εφαρμογής των νόμων μέσω των δικτυικών μηχανισμών και του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.¹²⁹ Έτσι, ακόμη και αν οι κοινωνικά βλαπτικές και έκνομες δραστηριότητες των ισχυρών τυποποιηθούν ποινικά, τότε παρατηρείται μια συντονισμένη προσπάθεια του πλέγματος της εξουσίας ν' αλλάξει τα όρια της

¹²⁵ Γασπαρινάτου, ο.π., σ. 167.

¹²⁶ Γασπαρινάτου, ο.π., σ. 165.

¹²⁷ Γασπαρινάτου, ο.π., σ. 166.

¹²⁸ Γασπαρινάτου, ο.π., σ. 167.

¹²⁹ Βιδάλη, Πέρα από τα όρια, σ.136.

νομιμότητας.¹³⁰ Μέσω της ιδεολογικής κατεύθυνσης και της επικοινωνιακής πολιτικής, κυρίως με τη βοήθεια των μέσων μαζικής ενημέρωσης, επιτυγχάνεται η αδρανοποίηση του επίσημου και ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου, ώστε η κοινωνική άμυνα και αντίδραση να αμβλύνονται και να εξουδετερώνονται.

Στην περίπτωση της εφαρμογής του νόμου, ο ισχυρός αντιμετωπίζεται διαφορετικά από τον ανίσχυρο και δεν είναι όλοι πραγματικά ίσοι απέναντι στο νόμο. Παρατηρείται ένας μονόπλευρος χαρακτήρας του ποινικού συστήματος με την επιλεκτική τιμωρία δραστών χαμηλής κοινωνικοοικονομικής θέσης. Την μεροληπτικότητα του ποινικού συστήματος υπέρ ορισμένων ομάδων ανέδειξε ο Austin Turk.¹³¹

Οι ισχυροί δεν θεωρούνται κίνδυνος και απειλή για την κοινωνική ειρήνη. Η επικινδυνότητα αντλεί νομιμοποίηση από τον σκοπό που καλείται να υπηρετήσει και γι' αυτό ο κοινωνικός έλεγχος που έχει στόχο την κοινωνική προσαρμογή και αφομοίωση δεν κατευθύνεται κατά της κυρίαρχης τάξης και κατ' επέκταση κατά του εαυτού του. Έτσι συχνά τα εγκλήματα των ισχυρών παραμένουν αθέατα, ενώ μέσα από μια υποτιθέμενη συναίνεση ο επίσημος κρατικός έλεγχος δεν ασκείται ή ασκείται πλημμελώς. Οι άτυποι φορείς κοινωνικού ελέγχου ενστερνίζονται στο σύνολό τους τις κυρίαρχες αρχές και αξίες, με

¹³⁰ Γασπαρινάτου Μ., «Εγκλημα και εξουσίες στο ελληνικό κράτος. Η γκρίζα ζώνη της νομιμότητας» στο Έγκλημα και εξουσίες στο ελληνικό κράτος, Αντιγόνη: Το ερώτημα, τόμος 1 τεύχος, 2021, σ. 118.

¹³¹ Κουλούρης, ο.π., σ. 31.

αποτέλεσμα να απουσιάζει η οποιαδήποτε κοινωνική αντίδραση σε ό,τι τις εκφράζει.

Επομένως, τα εγκλήματα των ισχυρών δεν χαρακτηρίζονται από επικινδυνότητα και ηθικούς πανικούς. Οι έννοιες αυτές σχετίζονται με την εγκληματικότητα του δρόμου και τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα και όχι με τα εγκλήματα των ισχυρών, τα εγκλήματα του λευκού κολλάρου και τα κρατικά-εταιρικά εγκλήματα. Γι' αυτό τα εν λόγω αδικήματα θεωρούνται απολύτως φυσιολογικά και αποτελούν μια κανονικότητα.¹³² Ο σκοπός σε μια τέτοια περίπτωση δεν είναι άλλος από την αυτοεπιβεβαίωση του συστήματος.¹³³

Αν και η κοινωνική βλάβη που προκαλούν τα εγκλήματα αυτά μπορεί να είναι μεγαλύτερη από τα κοινά εγκλήματα και οι συνέπειες που προκαλούν να αφορούν σχεδόν το σύνολο του πληθυσμού, εντούτοις δεν αντιμετωπίζονται από το νόμο και κατ' επέκταση από το σύνολο της κοινωνίας με τον ίδιο τρόπο. Η κυρίαρχη τάξη δεν αποτελεί κίνδυνο για την έννομη τάξη και την κρατική εξουσία σε αντίθεση με τους ανίσχυρους, έναντι των οποίων ενεργοποιούνται τα αμυντικά αντανακλαστικά της κοινωνίας και εντείνεται ο κοινωνικός έλεγχος.

Αυτό διότι ο νόμος, ο οποίος σύμφωνα με τη κριτική εγκληματολογία έχει επιλεκτική δράση και δεν είναι αξιολογικά ουδέτερος, βοηθάει ώστε

¹³² Γασπαρινάτου Μ., Επικινδυνότητα, η διαδρομή μιας επικίνδυνης κατασκευής, Εκδόσεις Τόπος, 2020, σ. 140.

¹³³ Βασιλαντωνοπούλου, ο.π., σ. 76.

οι ισχυροί να έχουν ευνοϊκή μεταχείριση. Απενοχοποιεί τους ισχυρούς και ορίζει για αυτούς διαφορετική μεταχείριση, προκειμένου να συνεχίσουν τις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες με ακόμη μεγαλύτερο κυνισμό και προκαλώντας μεγαλύτερες κοινωνικές βλάβες. Και αυτό διότι τα συγκεκριμένα εγκλήματα ή οι παρεκκλίνουσες συμπεριφορές δεν απειλούν την καθεστηκυία τάξη και δεν συγκρούονται με τις αρχές του καπιταλιστικού συστήματος.

Προς αυτήν την κατεύθυνση υποστηρικτικό ρόλο έχουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τα οποία δεν παρουσιάζουν τα εγκλήματα των ισχυρών στην πραγματική τους διάσταση. Αφενός δεν τα προβάλλουν, αφετέρου εάν τα αναφέρουν τα υποβαθμίζουν και συγκαλύπτουν τους δράστες. Δεν εμφανίζουν τα συγκεκριμένα εγκλήματα ως συστημική και πολιτική διαφθορά, αλλά σαν ατομική διαφθορά. Υποστηρίζουν ότι αποτελούν την εξαίρεση στον κανόνα, με αποτέλεσμα να μην εστιάζουν στις πραγματικές συνέπειες και στην έκταση των εγκλημάτων αυτών.

Συμπερασματικά, ακόμη και εάν απασχολήσουν τη δικαιοσύνη εγκλήματα με φερόμενους ως δράστες ισχυρούς παράγοντες της πολιτικής και της οικονομίας, τότε παρά τις επίσημες εξαγγελίες και διαβεβαιώσεις για ανάληψη δράσεων και απόδοση ευθυνών, η δικαστική διερεύνηση καταλήγει σε απαλλακτικό αποτέλεσμα ή σε ήπια ποινική αντίδραση. Παρατηρείται μάλιστα ότι στο χώρο της ποινικής δικαιοσύνης καταδικάζονται συχνότερα άτομα από χαμηλά κοινωνικά στρώματα, επομένως σημαντική παράμετρο αποτελούν τα κοινωνικά και τα οικονομικά χαρακτηριστικά του δράστη. Μάλιστα, αν και επαιρόμαστε

θεωρητικά για την αρχή της ίσης μεταχείρισης των πολιτών, πρακτικά καταρρίπτεται η επίκληση αυτή, με αποτέλεσμα να υπάρχει ευνοϊκή ποινική μεταχείριση για τους ισχυρούς σε αντίθεση με τους αδύναμους.

Ακόμη και αν το Δικαστήριο καταλήξει τελικά σε καταδικαστική κρίση, το οποίο αποτελεί εξαίρεση, οι κατηγορούμενοι αντιμετωπίζονται ευνοϊκά λόγω της επιρροής τους στις δικαστικές αρχές. Συχνά η καταδικαστική απόφαση είναι ευμενέστερη, όσον αφορά την επιμέτρηση και το εύρος της ποινής, καθώς και στην αναγνώριση των ελαφρυντικών περιστάσεων κατ' άρθρο 84 του Ποινικού Κώδικα.¹³⁴ Περαιτέρω, οι δικαστές είναι διστακτικοί να επιβάλουν ποινές εγκλεισμού σε δράστες υψηλής διαφθοράς, δεδομένου ότι οι συνέπειες για τους ισχυρούς είναι δυσμενέστερες και ο κοινωνικός στιγματισμός μεγαλύτερος.¹³⁵

Από τα όσα αναφέρθηκαν στο ιστορικό για την υπόθεση της SIEMENS διαπιστώνονται μεγάλες καθυστερήσεις τόσο στη διερεύνηση της υπόθεσης, όσο και στη δικαστική της εξέλιξη. Ενώ ήδη από το έτος 2006 αποκαλύφθηκε η συγκεκριμένη υπόθεση, το έτος 2008 ξεκίνησε η διερεύνησή της τόσο από τη Βουλή των Ελλήνων, όσο και από την ποινική δικαιοσύνη. Μάλιστα, η Εξεταστική Επιτροπή της Βουλής συγκροτήθηκε το έτος 2010, ενώ το τελικό πόρισμά της εκδόθηκε το έτος 2011.

¹³⁴ Κοσμάτος, Λαμπάκης, ο.π., σ.203.

¹³⁵ Κασάπογλου Α., Κοινωνική ιεραρχία και φυλακή: Η περίπτωση των κρατουμένων του λευκού κολάρου, στο Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος, Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος του Κοινωνικού Ελέγχου, Αθήνα, 2018, σ. 688.

Επιπλέον, ενώ το πόρισμα της Βουλής των Ελλήνων ανέφερε, μεταξύ άλλων, ν' ασκηθεί ποινική δίωξη και για το αδίκημα της εγκληματικής οργάνωσης, δεν ασκήθηκε αρχικά ποινική δίωξη από τον αρμόδιο Εισαγγελέα. Ακόμη, στην ποινική δίωξη των εγκλημάτων για τον Χριστοφοράκο δεν περιλαμβανόταν στις αξιόποινες πράξεις η κακουργηματική δωροδοκία.¹³⁶

Διαπιστώθηκαν επίσης αναιτιολόγητες καθυστερήσεις από την πλευρά της εισαγγελικής αρχής στην Ελλάδα. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι ενώ η Εισαγγελία Αθηνών είχε αποστείλει αίτημα στις δικαστικές αρχές του Μονάχου, προκειμένου να έχει πλήρη πρόσβαση στη δικογραφία που αφορούσε τα μαύρα ταμεία στην Ελλάδα και στο οποίο έλαβε θετική απάντηση το καλοκαίρι του 2007, μέχρι και τον Φεβρουάριο του 2008 η Εισαγγελία Αθηνών δεν είχε προβεί σε καμία απολύτως ενέργεια για ν' αναζητήσει τα σχετικά στοιχεία στο Μόναχο.¹³⁷

Περαιτέρω, ο Εισαγγελέας Αθανασίου δεν κατέθεσε αίτημα δικαστικής συνδρομής στην Ελβετία για το άνοιγμα τραπεζικών λογαριασμών της εταιρείας που συνδεόταν με πληρωμές κατά τη διακυβέρνηση από το πολιτικό κόμμα της Νέας Δημοκρατίας, το οποίο μετά από την σχετική επισήμανση στον τύπο διατυπώθηκε αργότερα.¹³⁸ Ακόμη διαπιστώθηκε μια επιλεκτικότητα όσον αφορά το χρονικό διάστημα στο οποίο θα επεκτείνονταν οι έρευνες, καθόσον ανακριτής και εισαγγελέας δεν

¹³⁶ Βιδάλη, ο.π., σ. 149.

¹³⁷ Τέλλογλου, ο.π., σσ. 149-150.

¹³⁸ Τέλλογλου, ο.π., σ. 172.

επιθυμούσαν να επεκτείνουν την έρευνα για το χρονικό διάστημα μετά το έτος 2004.¹³⁹

Εκτός από τα παραπάνω όμως ο επιλεκτικός τρόπος διαχείρισης της υπόθεσης και διεξαγωγής της προδικασίας συντέινει στην καθυστέρηση των ερευνών και ενδεχομένως στην απώλεια κρίσιμων αποδεικτικών στοιχείων. Ο ανακριτής Ζαγοριανός πραγματοποίησε έρευνα στα γραφεία της SIEMENS 27 μήνες μετά την έναρξη της προδικασίας χωρίς να εισφέρει απολύτως τίποτα στην υπόθεση και χωρίς να προκύψει κανένα επιπρόσθετο αποδεικτικό στοιχείο. Έτσι, η διενέργεια της ανάκρισης δεν προσέφερε νέα στοιχεία στην έρευνα για την πολύκροτη υπόθεση.

Επιπλέον, ο ανακριτής Ζαγοριανός συνήθιζε να ενημερώνει για τις ενέργειές του, οπότε οι κατηγορούμενοι ήταν πάντα έτοιμοι για ό,τι θα επακολουθούσε. Το αποτέλεσμα της μεγάλης καθυστέρησης ήταν η απώλεια κρίσιμων αποδεικτικών στοιχείων και μαρτυριών, ενώ δύο από τα ηγετικά στελέχη της εταιρείας SIEMENS, ο Χριστοφοράκος και ο Καραβέλλας διέφυγαν στο εξωτερικό, ενώ δέκα από τους κατηγορούμενους πέθαναν κατά τη διάρκεια της δίκης.

Όμως και η σύνταξη των κατηγορητηρίων για τους 7 πρώτους κατηγορούμενους, μεταξύ των οποίων ήταν οι Μαυρίδης, Καραβέλλας και Χριστοφοράκος, έγινε χωρίς να εξειδικεύεται η συμμετοχή ενός εκάστου των κατηγορούμενων, αλλά ήταν πανομοιότυπα με την κατηγορία της

¹³⁹ Βιδάλη, ο.π., σ. 149.

από κοινού τέλεσης της πράξης της δωροδοκίας.¹⁴⁰ Σχετικά με την κατηγορία περί καταχραστών του ελληνικού δημοσίου, ενώ για την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης η ζημία έπρεπε να ήταν ορισμένη, αντιθέτως στα κατηγορητήρια η ζημία υπολογιζόταν από την πρόσθεση όλων των ποσών που είχαν δοθεί ως μίζες στην Ελλάδα κατά τα έτη 1997-2004.¹⁴¹

Οι καθυστερήσεις όμως συνεχίστηκαν και ενώπιον του Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων, καθόσον η υπόθεση αρχικά αναβλήθηκε διότι δεν είχε μεταφραστεί το πολυσέλιδο βούλευμα στους αλλοδαπούς κατηγορούμενους.¹⁴² Από την ανακάλυψη της υπόθεσης το έτος 2006 μέχρι την έναρξη της δίκης ενώπιον του ως άνω Δικαστηρίου τον Μάρτιο του έτους 2017 πέρασαν πάνω από δέκα χρόνια. Στο πρωτόδικο Δικαστήριο καταδικάστηκαν 22 άτομα, χωρίς κάποιος εξ αυτών να καταλήξει στη φυλακή, αλλά στην κατ' έφεση δίκη αθωώθηκαν όλοι οι κατηγορούμενοι.

¹⁴⁰ Τέλλογλου, ο.π., σσ. 204-205.

¹⁴¹ Τέλλογλου, ο.π., σ. 205.

¹⁴² <https://www.koutipandoras.gr/article/arxizei-ektos-aprooptoy-meta-apo-deka-xronia-h-dikh-gia-to-skandalo-siemens/>

ΚΡΙΤΙΚΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η συγκεκριμένη υπόθεση της εταιρείας SIEMENS δεν παραπέμπει απλώς σε ένα μεμονωμένο έγκλημα του λευκού κολάρου, όπως το διατύπωσε ο Sutherland, αλλά πρόκειται για ένα οργανωμένο και ευρύτατο δίκτυο με βαθιές απολήξεις και τεράστια επίδραση σε όλο το φάσμα του πολιτικού συστήματος. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η SIEMENS δεν είχε πολιτικές προτιμήσεις, αλλά χρηματοδοτούσε εξίσου τα δύο μεγάλα κόμματα εξουσίας της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, τη Νέα Δημοκρατία και το ΠΑΣΟΚ.¹⁴³

Επομένως, η πολιτική διαφθορά συνδέεται με τη λειτουργία του κράτους και αναπτύσσεται μέσω άτυπων δικτύων εξουσίας, τα οποία δρουν παράλληλα με τους επίσημους κρατικούς θεσμούς. Έτσι, η διαφθορά δεν αποτελεί ένα περιστασιακό ή μεμονωμένο φαινόμενο, αλλά μια θεσμοποιημένη κοινωνική πρακτική που αναπαράγεται μέσα από τις ίδιες τις δομές της κοινωνίας.¹⁴⁴ Στο πλαίσιο αυτό, η διάκριση μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας καθίσταται συχνά δυσδιάκριτη, καθώς δημιουργείται μια «γκρίζα ζώνη» όπου η διαπλοκή και οι άτυπες συναλλαγές αποτελούν βασικούς μηχανισμούς λειτουργίας τόσο της νόμιμης, όσο και της παράνομης οικονομίας.

Μέσα σε αυτό το περιβάλλον, η κρατική εξουσία μπορεί να λειτουργήσει με τρόπο που διευκολύνει ή ανέχεται πρακτικές διαφθοράς, ενώ οι

¹⁴³ Γασπαρινάτου, ο.π., σ.159.

¹⁴⁴ Γασπαρινάτου, ο.π., σ. 182.

σχέσεις μεταξύ πολιτικών και οικονομικών παραγόντων διαμορφώνουν ένα πλέγμα αλληλεξάρτησης. Η αλληλεπίδραση αυτή ενισχύει την επιρροή των οικονομικών συμφερόντων στη λήψη πολιτικών αποφάσεων, γεγονός που περιορίζει τη δημοκρατική λογοδοσία και να διευρύνει το δημοκρατικό έλλειμμα.

Επιπλέον, οι πελατειακές σχέσεις και τα άτυπα δίκτυα προσωπικών, οικογενειακών και επαγγελματικών δεσμών συμβάλλουν στη διάχυση της διαφθοράς, διευκολύνοντας την ανάπτυξη παράνομων δραστηριοτήτων μέσω διασυνδέσεων και αμοιβαίων εξυπηρετήσεων. Η κατάσταση αυτή αποδυναμώνει τους μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου και δυσχεραίνει την αποτελεσματική εφαρμογή των θεσμικών κανόνων.

Σε αντίθεση με την παραδοσιακή εγκληματολογία, η οποία επικεντρώνεται κυρίως στη μελέτη των συμβατικών εγκλημάτων που συνδέονται με τα χαμηλότερα ή μεσαία κοινωνικά στρώματα, η κριτική εγκληματολογία εστιάζει στη διερεύνηση των εγκλημάτων των ισχυρών. Εξετάζει ειδικότερα τον ρόλο του κράτους, του πολιτικού συστήματος και των σχέσεών τους με την οικονομική εξουσία, αναδεικνύοντας τις δομικές διαστάσεις της εγκληματικότητας.

Περαιτέρω, η αλληλεπίδραση της πολιτικής εξουσίας με τα οικονομικά συμφέροντα παρατηρείται σε διάφορους τομείς, ειδικότερα δε οι

οικονομικά ισχυροί και οι μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες¹⁴⁵ ασκούν οργανωμένη πίεση προς την πολιτική εξουσία, η οποία επηρεάζει προς όφελός τους την εθνική πολιτική και αποκλείει από το προσκήνιο τις ανταγωνίστριες εταιρείες. Με τον τρόπο αυτό διατηρείται το μονοπώλιο και παράλληλα προκαλείται τεράστια ζημιά στο κράτος.

Στην περίπτωση της SIEMENS η δράση της επιβάρυνε το Ελληνικό Δημόσιο αρκετά εκατομμύρια ευρώ. Στην περίπτωση αυτή υφίσταται οργανωμένη άσκηση πίεσης¹⁴⁶ από την πολυεθνική εταιρεία η οποία επηρεάζε προς όφελος της την εθνική πολιτική και απέκλειε από το προσκήνιο τις ανταγωνίστριες εταιρείες, ώστε να διατηρεί το μονοπώλιο, αλλά και στην τεράστια ζημιά του ελληνικού κράτους με αποτέλεσμα τα βάρη να μετακυλίνουν στους πολίτες. Αξίζει να τονιστεί ότι αποτέλεσμα της ζημίας του Ελληνικού Δημοσίου ήταν η κρίση του 2007-2008 με την ανοχή του κράτους, όπου κύριο ρόλο διαδραμάτισε η διαφθορά του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου σε σύμπραξη με τους πολιτικούς φορείς και στην συνέχεια τα προγράμματα διάσωσης από το 2010 στην Ελλάδα αλλά και αλλού που οδήγησαν σε ξεπούλημα του εθνικού πλούτου και

¹⁴⁵ Κοσμάτος Κ., Λαμπάκης Χρ., «Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης» στο Εγκλήματα Ισχυρών, Επιμέλεια Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ., Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σ. 192.

¹⁴⁶ Κοσμάτος, Λαμπάκης, ο.π., σ. 192.

στην περιστολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, προκαλώντας ραγδαία υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου.¹⁴⁷

Παρά όμως τη ραγδαία επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου μεγάλου μέρους του ελληνικού πληθυσμού, παρατηρήθηκε ταυτόχρονα ενδυνάμωση της πολιτικής εξουσίας και διεύρυνση της οικονομικής ισχύος των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και των οικονομικά ισχυρών ομάδων. Ως αποτέλεσμα, εντάθηκαν φαινόμενα αλαζονείας και αμφισβητήθηκε η εύρυθμη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών.

Επομένως, η στενή σχέση μεταξύ πολιτικής εξουσίας και ισχυρών οικονομικών συμφερόντων μπορεί να ευνοήσει την ανάπτυξη αθέμιτων ή παράνομων πρακτικών, οι οποίες ενισχύουν την οικονομική και πολιτική επιρροή των ελίτ. Οι συνέπειες αυτών των πρακτικών δεν περιορίζονται στον ανταγωνισμό μεταξύ επιχειρήσεων, αλλά επηρεάζουν και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ συχνά επιβαρύνουν το βιοτικό επίπεδο των πολιτών μέσω της άσκησης βίας ή κατασταλτικών μέτρων. Τα φαινόμενα αυτά συνδέονται με την πολιτική διαφθορά, η οποία εκδηλώνεται ως κατάχρηση εξουσίας με σκοπό τη διατήρηση και ενίσχυση της πολιτικής και οικονομικής ισχύος.¹⁴⁸

Παράλληλα με τα παραπάνω η ποινική δικαιοσύνη αδυνατεί να ελέγξει αποτελεσματικά τους ισχυρούς φορείς εξουσίας και την οικονομική ελίτ,

¹⁴⁷ Γεωργούλας Στρ., «Από το έγκλημα του λευκού κολάρου στο κρατικό-επιχειρηματικό έγκλημα» στο Εγκλήματα των ισχυρών, Επιμέλεια Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαράλαμπος Χ., ΕΑΠ, 2019, σ. 53.

¹⁴⁸ Γασπαρινάτου, ο.π., σ. 163.

λειτουργώντας περισσότερο προστατευτικά παρά κατασταλτικά. Στην υπόθεση της SIEMENS τα στελέχη της εκτός από τις σχέσεις που διατηρούσαν με πολιτικούς, διέθεταν «ένα δίκτυο σχέσεων στην ιεραρχική διάρθρωση του κρατικού μηχανισμού, ώστε η Δικαιοσύνη να λειτουργεί ανασχετικά για τη γρήγορη διερεύνηση της υπόθεσης».¹⁴⁹ Προκειμένου να δράσουν τα εγκληματικά δίκτυα και περαιτέρω για να συγκαλύψουν τη δράση τους, απαιτείται η συνεργασία των ισχυρών με την κρατική εξουσία, ενώ απαιτείται και η διαφθορά των κρατικών αξιωματούχων.¹⁵⁰

Ενώ σ' ένα κράτος δικαίου διασφαλίζεται η προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία των δικαστών, οι δικαστές συχνά δεν λειτουργούν αμερόληπτα και απροσωπόληπτα, αλλά έξω-νομικοί παράγοντες επιδρούν στην κρίση τους, στην τελική δικαστική απόφαση και στην επιμέτρηση της ποινής.¹⁵¹ Είναι γεγονός ότι οι δικαστές και οι εισαγγελείς επηρεάζονται από τη διαφθορά,¹⁵² καθόσον υπάρχει ευθεία δωροδοκία δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργών.¹⁵³

¹⁴⁹ Βιδάλη, ο.π., σ. 149.

¹⁵⁰ Green, P. & Ward, T., Organised Crime and the 'Deep State'. In P. Green, & T. Ward, (Eds), State Crime. Governments, Violence and Corruption, Virginia: Pluto Press, 2004, σσ. 96-99.

¹⁵¹ Καρύδης Β., Όψεις κοινωνικού ελέγχου στην Ελλάδα, Ηθικοί Πανικοί, Ποινική Δικαιοσύνη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2010, σ. 212.

¹⁵² GRECO, 102, 2015.

¹⁵³ Κοσμάτος, Λαμπάκης, ο.π., , σ.199.

Μια ακόμη σημαντική παράμετρος που εμποδίζει την πρόοδο της υπόθεσης, αποτελεί ο διακρατικός χαρακτήρας των οικονομικών εγκλημάτων, καθώς συχνά υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα και απαιτούν διεθνή συνεργασία για την αποτελεσματική αντιμετώπισή τους. Είναι γεγονός ότι με την παγκοσμιοποίηση υπάρχουν πολυδαίδαλα εταιρικά σχήματα τα οποία εξαπλώνονται γεωγραφικώς και φυσικό επακόλουθο είναι σε εγκλήματα διαφθοράς στα οποία συμμετέχουν νομικά και φυσικά πρόσωπα διαφορετικών κρατών να παρατηρούνται αρκετές δυσκολίες. Πρωταρχική προϋπόθεση για τη διαλεύκανση των εγκλημάτων είναι η ομαλή συνεργασία αλλοδαπών δικαστικών και εισαγγελικών αρχών, οπότε σημαντικό ζήτημα αποτελεί η ταχύτητα με την οποία οι αρμόδιες υπηρεσίες λειτουργούν.

Στην περίπτωση της SIEMENS καθυστέρηση στην ταχεία πρόοδο της υπόθεσης αποτέλεσαν, εκτός όσων αναφέρθηκαν παραπάνω, οι καθυστερήσεις στα αιτήματα δικαστικής συνδρομής. Τα αιτήματα δικαστικής συνδρομής για τραπεζικούς λογαριασμούς προς τις εισαγγελικές αρχές των ξένων κρατών συχνά αργούσαν ν' απαντηθούν με αποτέλεσμα να καθυστερεί η ποινική προδικασία. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι μέχρι τη σύνταξη των κατηγορητηρίων δεν είχαν ικανοποιηθεί αιτήματα δικαστικής συνδρομής, κυρίως στην Ελβετία, για το άνοιγμα τραπεζικών λογαριασμών.¹⁵⁴

Εν κατακλείδι η υπόθεση Siemens ανέδειξε τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ένα κράτος στην καταπολέμηση της διαφθοράς όταν

¹⁵⁴ Τέλλογλου, ο.π., σ. 206.

εμπλέκονται ισχυρά οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα. Η υπόθεση άφησε πλείστα ερωτηματικά και δημιούργησε έντονο προβληματισμό σχετικά με την αποτελεσματικότητα των θεσμών και την ισότιμη απόδοση της δικαιοσύνης. Η ενίσχυση της διαφάνειας, της λογοδοσίας και της ανεξαρτησίας των θεσμών αποτελεί βασική προϋπόθεση για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των πολιτών και για την πρόληψη παρόμοιων φαινομένων στο μέλλον.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Αναγνωστόπουλος Η., Ο Ν. 5090/2024 και οι επιχειρήσεις, άρθρο στο Μηνιαίο Ενημερωτικό Δελτίο ΣΕΒ – Ρυθμιστικό Περιβάλλον και Επιχειρήσεις. https://www.sev.org.gr/arthografia_mme/o-n-5090-2024-kai-oi-epicheiriseis/.

Βασιλαντωνοπούλου Β., Λευκά κολάρα και οικονομικό έγκλημα, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2014.

Βασιλαντωνοπούλου Β., «Ιχνηλατώντας τη σύγχρονη πραγματικότητα: Εγκλήματα του λευκού κολάρου και ηθικοί πανικοί» σε Συνήγορος του Πολίτη, *Ηθικοί Πανικοί, Εξουσία και Δικαιώματα, Σύγχρονες προσεγγίσεις*, Επιμέλεια Βασίλης Καρύδης-Αθανάσιος Χουλιάρης, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2015, σ. 71.

Βιδάλη Σ., «Η Κριτική Εγκληματολογία μέσα από τη διαδρομή του William Chambliss», *The Art of Crime*, Μάιος 2018, διαθέσιμο στο: <https://theartofcrime.gr/η-κριτική-εγκληματολογία-μέσα-από-τη-δ/>

Βιδάλη Σ., Πέρα από τα όρια, Αθήνα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2017.

Βιδάλη Σ., Όψεις της ανάκρισης σε υποθέσεις εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος, στο *Εγκλήματα των ισχυρών*, Επιμέλεια Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ., Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σ.307-331.

Βιδάλη Σ., Σεμινάριο «Καταπολέμηση της διαφθοράς σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα», 19-20 Μαρτίου 2024.

Βιδάλη, Σ., Εισαγωγή στην Εγκληματολογία (2η εκδ), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2022.

Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Αποκλίνουσα Συμπεριφορά και Ποινικό Φαινόμενο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012.

Γασπαρινάτου Μ., *«Έγκλημα και εξουσίες στο ελληνικό κράτος. Η γκρίζα ζώνη της νομιμότητας»* στο Έγκλημα και εξουσίες στο ελληνικό κράτος, Αντιγόνη: Το ερώτημα, τόμος 1 τεύχος, 2021.

Γασπαρινάτου Μ., Επικινδυνότητα, η διαδρομή μιας επικίνδυνης κατασκευής, Εκδόσεις Τόπος, 2020, σ. 140.

Γασπαρινάτου Μ., «Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων» στο Εγκλήματα Ισχυρών, Επιμέλεια Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ., Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σσ. 157-184.

Γεωργούλας Στρ., «Από το έγκλημα του λευκού κολάρου στο κρατικό-επιχειρηματικό έγκλημα», στο Εγκλήματα των ισχυρών, Επιμέλεια Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ., ΕΑΠ, 2019, σσ. 41-62.

Γκμπάντι Μ., Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα, Αθήνα, Εκδόσεις ΠΝ Σάκκουλας, 2014.

Γουργουράκης Δ., «Διαφθορά και προσωπικά δεδομένα», στο Η διαφθορά και η καταπολέμησή της, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα δικαιώματα του ανθρώπου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013.

Καρύδης, Β., Όψεις Κοινωνικού Ελέγχου στην Ελλάδα, Ηθικοί Πανικοί, Ποινική Δικαιοσύνη, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, 2010.

Κασάπογλου Α., Κοινωνική ιεραρχία και φυλακή: Η περίπτωση των κρατουμένων του λευκού κολάρου, στο Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος, Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος του Κοινωνικού Ελέγχου, Αθήνα, 2018, σσ. 687-705.

Κοσμάτος Κ., Λαμπάκης Χρ., «Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης» στο Εγκλήματα Ισχυρών, Επιμέλεια Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαραλάμπους Χ., Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σσ. 185-209.

Κουλούρης Ν., «Διαταξικές και ενδοταξικές διαστάσεις της κοινωνικής κατασκευής του εγκλήματος», σε Βιδάλη, Σ., Κουλούρη, Ν., Χ. Παπαχαραλάμπους, Χ., Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Εκδόσεις Ε.Α.Π., 2019, σσ.15-25.

Κουράκης Ν., Τα οικονομικά εγκλήματα (Δεύτερος τόμος). Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2007, σ.σ. 334-335.

Κουρούτζας Χ., «Το έγκλημα αποδίδει; Κρατικά – εταιρικά εγκλήματα στην Ελλάδα», στο Εγκλήματα των ισχυρών, Επιμέλεια Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ. Παπαχαραλάμπους, Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σ. 123.

Μιχαλοπούλου Ελ., «Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης», στο *Εγκλήματα των ισχυρών*, Επιμέλεια Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαραλάμπους Ν., Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σ.333-334.

Μπιτζιλέκης Ν., *Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα*, ΠοινΧρον τομ. 2009, σελ. 97. Μπιτζιλέκης Ν., *Υπηρεσιακά εγκλήματα*, Γ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2024, σελ. 78-81.

Μπιτζιλέκης Ν., «Η σύγχρονη διαμόρφωση των εγκλημάτων δωροδοκίας κατά τον ΠΚ», στο 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων *Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σσ. 155-178.

Νάμιας Ο., ΠοινΧρ. 2007, σσ. 119-126.

Πανούσης, Γ., «Εισαγωγικά» στο *Όψεις Κοινωνικού Ελέγχου στην Ελλάδα, Ηθικοί Πανικοί, Ποινική Δικαιοσύνη*, Καρύδης Β., Εκδόσεις Σάκκουλα, 2010.

Παπαχαραλάμπους Χ., «Η εγκληματικότητα των ισχυρών και ο λόγος του ποινικού δικαίου», στο *Εγκλήματα των ισχυρών*, Επιμέλεια Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαραλάμπους Χ., Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σ.139.

Ράικος Δ., *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σ. 73.

Σαχουλίδου Α., «*Η ευθύνη νομικών προσώπων και οντοτήτων για αδικήματα δωροδοκίας, Παρουσίαση και κριτική επισκόπηση των άρθρων 134-135 ν. 5090/2024*», ΠοινΧρ 2024, σελ. 561.

Σταθέας Γ., «*Διαφθορά και ποινική καταστολή*», ΠοινΔικ, τόμ. 2000, σσ. 59-71.

Στοίλα Α., στο Χαραλαμπίκης Αρ., Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία κατ' άρθρο, Τόμος 2^{ος}, Αθήνα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2011.

Συμεωνίδου Καστανίδου Ε., «*Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα: Νεότερες εξελίξεις στην Ε.Ε.*», ΠοινΔικ. 1 / 20, 2012, σσ. 38-49.

Τεγόπουλος-Φυτράκης, Ελληνικό Λεξικό, Αθήνα: Ελευθεροτυπία, 1993.

Τέλλογλου Τ., Το Δίκτυο-Φάκελος SIEMENS, Εκδόσεις ΣΚΑΙ, Αθήνα, 2009, σσ.20-21.

Φυτράκης Ευτ., «*Η έννοια του αθέμιτου ωφελήματος στα εγκλήματα διαφθοράς*», ΠοινΧρ ΟΓ, 2023, σσ. 321-333.

Χαραλαμπίκης Αρ., Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία κατ' άρθρο, Τόμος 1^{ος}, Αθήνα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2011.

Χατζηκώστας Κ., «*Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα*», ΠοινΔικ, τόμ. 19ος , 2016, σελ. 369.1

Χουλιάρης Αθ., «*Societasdelinquerenonpotest: Σκέψεις με αφορμή το σκάνδαλο Siemens*» στο Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης, Επιμέλεια Γασπαρινάτου Μ., Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Σάκκουλα, Αθήνα, 2016, σσ. 1124-1165.

Χρυσικός Δ., Βλάσσης Δ., Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς ως μεταίχμιο και σημείο αναφοράς των σχετικών

πρωτοβουλιών και δράσεων της διεθνούς κοινότητας, ΠοινΔικ, τόμ. 7ος, 2004, σσ. 723-727.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Chambliss W., ‘On Lawmaking’, British Journal of Law and Society, v.6/2,1979.

Della Porta D. and Vanucci A., The Hidden Order of Corruption: An Institutional Approach. London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group, 2012, σ. 2.

Freidrichs D., «White collar crime in a postmodern globalized world», in Pontell N., Geiss G., International Handbook of white collar crime and corporate crime, 2007, σσ. 163-184.

Green, P. & Ward, T., Organised Crime and the ‘Deep State’. In P. Green, & T. Ward, (Eds), State Crime. Governments, Violence and Corruption, Virginia: Pluto Press, 2004.

Kramer R., Michalowski R., Kauzlarich D., “The origins and development of the concept and theory of state-corporate crime”, Crime and Delinquency, Vol 48 No 2, 2002, σσ. 263-282.

Quinney R., The social reality of crime. New Brunswick and London. Transaction Publishers, 2008.

Perry P., Political corruption and political geography. London: Routledge, 1997.

Ruggiero, V., & Gounev, P.. Corruption and the disappearance of the victim. In Corruption and Organized Crime in Europe, London & New York: Routledge, 2012.

Ruggiero, V., Introduction: the organization of crime. In Gunev, Ph., Ruggiero, V. Corruption and organised Crime in Europe. Illegal Partnerships. London and New York: Routledge, 2012.

Ruggiero V., Dirty money: On financial delinquency, Oxford University Press, pp. 200-228.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

<https://tradingeconomics.com/country-list/corruption-rank?continent=europe>

<https://www.e-nomothesia.gr/kat-nomothesia-genikou-endiapherontos/n-3666-2008.html>

<https://www.worldbank.org/en/news/factsheet/2020/02/19/anticorruption-fact-sheet> Ιστοσελίδα της παγκόσμιας Τράπεζας.

dikaastirio.com/anatropi-stin-ypothesi-siemens.

<https://www.bankingnews.gr/koinonia/articles/643590/anatropi-stin-ypothesi-siemens-athooi-oloi-oi-katigoroymenoi-i-apofasi-tou-dikaastiriou-i-paragrafi-to-xroniko-tou-skandalou>